

Δελτίο

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ
THE FRIENDS OF THE BENAKI MUSEUM

Αγαπητοί Φίλοι,
Παρά το αρνητικό πνεύμα των ημερών μας –και μάλλον ως αντίδοτο σε αυτό– οι Φίλοι συνεχίζουν τη δράση και τις ποικίλες δραστηριότητές τους με αυξανόμενο μάλιστα ρυθμό: εξορμήσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, επισκέψεις σε προβεβλημένους και σε λιγότερο γνωστούς χώρους με αρχαιολογικό, ιστορικό και λαογραφικό ενδιαφέρον, διαλέξεις με σημαντικούς ομιλητές, ξεναγήσεις σε πινακοθήκες και εικαστικές εκθέσεις εντός και εκτός Μουσείου. Χωρίς αμφιβολία ένας... χορταστικός απολογισμός εκδηλώσεων για το επτάμηνο που πέρασε!

Από τις πλουσιότερες συλλογές του Μουσείου, αυτής της ακένωτης πηγής υλικού για την ιστορία της Ελλάδας και του Ελληνισμού από την απώτατη αρχαιότητα ως τις μέρες μας, σε αυτό το τεύχος παρουσιάζεται ένα πρόσφατο απόκτημα: η συλλογή φωτογραφιών, κινηματογραφικών και ηχητικών ταινιών και χειρόγραφων σημειώσεων του Κώστα Μπαλάφα. Ο ερασιτέχνης –αλλά με αξιομίμητη επαγγελματική συνείδηση και μέθοδο– φωτογράφος δώρισε το σύνολο της δουλειάς του στο Φωτογραφικό Αρχείο του Μουσείου Μπενάκη, επιτρέποντας με αυτή την κίνηση στις επόμενες γενεές ερευνητών να έχουν άμεση και ακώλυτη πρόσβαση σε έναν εντυπωσιακό όγκο ιστορικών και λαογραφικών πληροφοριών. Εκτός της ανεκτίμητης καταγραφής στοιχείων της ελληνικής πραγματικότητας που χάθηκαν κατά το μετασχηματισμό της φυσιογνωμίας της χώρας κατά τα τελευταία 60 χρόνια, οι φωτογραφίες και οι κινηματογραφικές ταινίες του Κ. Μπαλάφα αναδεικνύουν μέσα από ένα λυρικό πνεύμα και μια αβίαστη ποιητική ματιά τη γοητεία του ελληνικού τοπίου, με τις τόσο έντονες αντιθέσεις και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα κάθε περιοχής, καθιστώντας την παρακαταθήκη του Φωτογραφικού Αρχείου πολύτιμη και για τους ιστορικούς της τέχνης της φωτογραφίας.

Στο παρόν τεύχος θα συναντήσει ο αναγνώστης και την παρουσίαση μιας σημαντικής έκθεσης που φιλοξένησε το κτήριο της Πειραιώς 138: πρόκειται για τη μοναδική για τα ελληνικά δεδομένα αναδρομή στην εξέλιξη του ενδύματος από το 18ο έως και τον 21ο αιώνα, με τίτλο: Ενδύεσθαι. Για ένα Μουσείο Πολιτισμού του Ενδύματος. Η έκθεση έδωσε την ευκαιρία

στοις επισκέπτες αφ' ενός να γευτούν τους καρπούς της συλλεκτικής δράσης της ενδυματολόγου, Προέδρου του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος, κ. Ιωάννας Παπαντωνίου, η οποία μεθοδικά συγκέντρωσε μαρτυρίες για την ένδυση και υπόδηση στο δυτικό κυρίως (αλλά όχι κατ' αποκλειστικότητα) κόσμο κατά τους τρεις τελευταίους αιώνες, και αφ' ετέρου να αντιληφθούν την ανάγκη δημιουργίας ενός Μουσείου για την προβολή και τεκμηρίωση του ενδύματος ως έκφρασης του ανθρώπινου πολιτισμού.

Μια ανάλαφρη όψη της αθηναϊκής ζωής του 19ου αιώνα διαγράφεται μέσα από το κείμενο για τα παριλίσια θέατρα της γνωστής Αθηναιογράφου, μόνιμης συνεργάτιδας του Δελτίου, Αρτέμιδος Σκουμπουρδή: είναι ο κόσμος της σάτιρας, της παντομίμας, των χονδροειδών μιμήσεων, των πατριωτικών δραμάτων –στα οποία ενίοτε συμμετείχαν... ενεργώς οι θεατές-, των μοιραίων πρωταγωνιστριών και των παθών που ξεσήκωναν, αλλά και των ελληνικών παραλλαγών του *café-chantant*: του καφέ-αμάν και του καφέ-σαντούρ.

Με αυτό το αισιόδοξο πνεύμα και την ελπίδα να συμβάλουμε στην αντιμετώπιση της ολοένα και δυσχερέστερης καθημερινότητας, σας ευχόμαστε
Κ α λ ό φ θ ι ν ό π ω ρ ο !

Εθνικός κήπος. Αθήνα, 1987

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

Μαριλένα Μουσχουντή

Το Οινοποιείο Μάρκου

έκταση πολλών στρεμμάτων, έχει δε διαμορφωθεί σε μουσείο, χώρο δεξιώσεων και ποικίλων άλλων εκδηλώσεων. Η ξενάγηση από τον κ. Μάρκου επικεντρώθηκε στα παραδοσιακά εργαλεία και μηχανές συλλογής και επεξεργασίας του μούστου, που έχει συγκεντρώσει και συντηρήσει με πολλή αγάπη σε έναν ειδικά διαμορφωμένο χώρο. Δεν παρέλειψε όμως να απαντήσει και στις ερωτήσεις μας για τον τρόπο παρασκευής των διαφόρων τύπων κρασιού. Έξω στην αυλή, γύρω από το μοναστηριακό τραπέζι, δοκιμάσαμε τα κρασιά που παράγει η οικογένεια Μάρκου σήμερα, ευλογώντας ταυτοχρόνως την καλή μας τύχη που μια τόσο γλυκιά φθινοπωρινή ημέρα βρισκόμασταν σε ένα ειδυλλιακό περιβάλλον τόσο κοντά μα και τόσο μακριά από την πνιγνή ατμόσφαιρα της Αθήνας, αλλά και από τις έννοιες μας.

Μαριλένα Μουσχουντή

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Σαράντα Φίλοι επισκεφθήκαμε στις 18 Νοεμβρίου το **Εθνικό Ιστορικό Μουσείο**, ένα από τα σημαντικότερα Μουσεία της Ελλάδας. Η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία επεδίωξε, από τη σύστασή της, το 1882, τη συγκέντρωση κειμηλίων και έργων τέχνης που καλύπτουν τη μεταβυζαντινή και τη νεώτερη περίοδο. Ο περίφημος πίνακας της Ναυμαχίας της Ναυπάκτου (1571), κειμήλια των Ιερολοχιτών, των Φιλικών και του Ρήγα, όπλα, οι πίνακες του Παναγιώτη Ζωγράφου, η συλλογή εκκλησιαστικών κειμηλίων, τα ακρόπρωρα, η ναυτική συλλογή, τα φιλελληνικά, η μοναδική συλλογή σημαιών, τα κειμήλια της οθωμανικής εποχής και εκείνης του βασιλέως

Γεωργίου αλλά και των Μακεδονομάχων αποτελούν κάποια από τα αντικείμενα στα οποία σταθήκαμε με στόχο την πληρέστερη προσέγγιση της νεώτερης ιστορίας μας.

Κατερίνα Κορρέ-Ζωγράφου

Το ημερολόγιο έδειχνε 24 Νοεμβρίου αλλά ο καιρός ήταν μάλλον ανοιξιάτικος, όταν ξεκινήσαμε για το **οινοποιείο της οικογένειας Μάρκου**. Μετά την άναρχη δόμηση της Ανατολικής Αττικής, το βλέμμα και η ψυχή μας γέμισε με ευφορία όταν ξαφνικά ανοίχτηκαν μπροστά μας οι καθαρές γραμμές της γης της Μεσογαίας. Το οινοποιείο των αρχών του αιώνα απλώνεται σε μια

Την Κυριακή 29 Νοεμβρίου βρεθήκαμε στο 36ο χλμ. της εθνικής οδού Αθηνών-Λαμίας, σε μία έκταση 50.000 τ.μ., στο **Μουσείο Κλασσικού Αυτοκινήτου «ΦΑΕΘΩΝ»**, το οποίο άνοιξε τις πύλες του το 2004. Ο συλλέκτης και ιδρυτής του κ. Γιώργος Χρυσανθακόπουλος μας ξενάγησε σε όλους τους χώρους, λέγοντάς μας ότι είναι το μοναδικό Μουσείο Κλασσικού Αυτοκινήτου στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό, του οποίου τα αυτοκίνητα είναι πλήρως λειτουργικά και μπορούν να μετράσουν σε αγώνες. Η συλλογή περιλαμβάνει γύρω στα 65 αυτοκίνητα κατασκευής από το 1912 και εξής και συνεχώς εμπλουτίζεται. Είδαμε μεταξύ άλλων την Cadillac του Al Capone, την Dodge Diplomat, στην οποία επέβαινε ο I. Welch όταν τον δολοφόνησε η 17 Νοέμβρη, αλλά και

Ενημερωτικό Δελτίο των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη

Πλατεία Φιλικής Εταιρείας 15, 106 74 Αθήνα
Τηλ.: 210-7229958, Fax: 210-7298183, E-mail: friendbm@otenet.gr
Ώρες Γραμματείας: Δευτέρα-Παρασκευή 9-2 μ.μ.

Συντακτική Επιτροπή:

Διοικητικό Συμβούλιο των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη
Υπεύθυνος σύνταξης: Σταύρος Ι. Αρβανιτόπουλος
Γραμματεία: Μαριέλλα Τσαλδάρη

Art Director: Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος

Το παρόν τεύχος του Ενημερωτικού Δελτίου εκδόθηκε με την ευγενική χορηγία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

**Κ. Βολανάκης, Ακτή Φαλήρου (π. 1885), λάδι σε καμβά, 69,7 x 99εκ.
Συλλογή Τραπεζής της Ελλάδος. Μαριλένα Ζ. Κασσιμάτη (επιμ.),
Κωνσταντίνος Βολανάκης 1837-1907, Αθήνα 2009**

το ποδήλατο του Αλέξανδρου Ωνάση, δώρο του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Εντυπωσιαστήκαμε και θαυμάσαμε το τι μπορεί να πραγματοποιήσει η λατρεία του συλλέκτη!

Ρωξάνη Τσιμπιροπούλου

Την Πέμπτη, 10 Δεκεμβρίου 2009, επισκεφθήκαμε το **Λύκειο των Ελληνίδων** και το **Μουσείο Ιστορίας της Ελληνικής Ενδυμασίας**, όπου είχαμε την ευκαιρία να ξεναγηθούμε από την υπεύθυνη της συλλογής, κ. Τάνια Βελίσκου, στην έκθεση **Ελληνική Ενδυμασία και Έλληνες Ζωγράφοι**. Το Μουσείο εγκαινιάστηκε το 1988 και στεγάζει την ενδυματολογική συλλογή του Λυκείου, με περίπου 25.000 αντικείμενα, κυρίως αυθεντικές φορεσιές και κοσμήματα του ελληνικού χώρου. Η συλλογή του υλικού ξεκίνησε το 1911, όταν η Καλλιρρόη Παρέν, ιδρύτρια του Λυκείου, θέλοντας να παρουσιάσει τις ελληνικές τοπικές ενδυμασίες στις γιορτές του Παναθηναϊκού Σταδίου, ζήτησε και πέτυχε να της δανείσουν φορεσιές από όλη την Ελλάδα. Το Μουσείο διοργανώνει ετήσιες θεματικές εκθέσεις ανάλογα με την περιοχή προέλευσης των αντικειμένων, τις εθνοπολιτισμικές ομάδες, τη χρήση, την τυπολογία ή τις αναπαραστάσεις τους στην τέχνη.

Απόστολος Βερβερόγλου

Στις 14/1/2010 οι Φίλοι επισκεφθήκαμε το **Ναυτικό Μουσείο στον Πειραιά** για να θαυμάσουμε την έκθεση, που για

πρώτη φορά στην Ελλάδα περιελάμβανε τόσο πολλά έργα του **Κωνσταντίνου Βολανάκη** (1837-1907), του «ποιητή της θάλασσας». Στο νοερό ταξίδι με τα σκαριά του Βολανάκη είχαμε καπετάνιους την κ. Β. Βουγιουκλάκη, ιστορικό τέχνης, και τον κ. Ι. Παλούμπη, Αντιναύαρχο Π.Ν. (ε.α.). Για το προσανατολισμένο προς το ρεαλισμό έργο του ζωγράφου, για τους προβληματισμούς με το φως και το χρώμα, για τον ενδιάμεσο θεατή (οιονεί αυτοπροσωπογραφία), ο «οικοδεσπότης» ζωγράφος καλεί το θεατή να απολαύσει μαζί του το θαλασσινό τοπίο, όπως μας ανέλυσε η κ. Βουγιουκλάκη. Ο Βολανάκης είναι ο σημαντικότερος απεικονιστής των πλοίων και των σκαφών της εποχής του, όπως μας εξήγησε ο κ. Παλούμπης.

Κατανυκτική ατμόσφαιρα στο εσωτερικό της Σωτείρας Λυκοδήμου

Τους ευχαριστούμε από καρδιάς. Φύγαμε έχοντας τα μάτια μας γεμάτα από ελληνική γαλάζια θάλασσα.

Ρ.Τ.

Τη **Ρωσική εκκλησία**, γνωστή στους παλαιούς Αθηναίους ως «Παναγία Λυκοδήμου», επισκέφθηκαν οι Φίλοι. Την εκκλησία αυτή είχε παραχωρήσει στη ρωσική παροικία της Αθήνας ο βασιλιάς Όθων στα μέσα του 19ου αιώνα σε ανταμοιβή για τις υπηρεσίες που προσέφεραν οι ομόδοξοι Ρώσοι κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης. Η προσέλευση ήταν τόσο μεγάλη, ώστε χρειάστηκαν δυο επισκέψεις για να μπορέσουν όλοι οι Φίλοι να απολαύσουν το ωραίο αυτό βυζαντινό μνημείο (22 και 26 Ιανουαρίου). Όσοι συμμετείχαν έμαθαν για την ιστορία της εκκλησίας και του αρχαίου ναού που υπήρχε πριν από αυτή στην ίδια θέση. Απόλαυσαν τα σημαντικά της εκκλησιαστικά κειμήλια και έργα τέχνης, ενώ εντυπωσιάστηκαν από τους υπόγειους χώρους, παρεκκλήσιο και αρχαία λουτρά. Ευχαριστίες εκφράζονται στους εφημέριους του ναού κ. Αλέξανδρο Νόσεβιτς και Γεώργιο Σκουτέλη και τον Επίτροπο κ. Ανδρέα Κατσαίτη για την ευγενική υποδοχή που μας επεφύλαξαν.

Νίκος Βασιλάτος

Την Τετάρτη 27 Ιανουαρίου οι Φίλοι επισκέφθηκαν την έκθεση ζωγραφικής, την οποία είχε οργανώσει στους χώρους του **Πολεμικού Μουσείου** Αθηνών η ζωγράφος κ. **Θέμις Χατζηγιάννη**, παλαιό μέλος μας. Η έκθεση προκάλεσε το ενδιαφέρον των φιλοτέχνων της Αθήνας, διότι η κ. Χατζηγιάννη είναι γνωστή ζωγράφος στις Η.Π.Α. και στην

Ελλάδα. Τα έργα της με το δυνατό σχέδιο και τους ωραίους χρωματικούς συνδυασμούς αποπνέουν μια έντονη αισιοδοξία. Το κυριότερο στοιχείο αυτής της έκθεσης είναι ότι τα χρήματα, τα οποία συγκεντρώθηκαν από τις πωλήσεις των έργων της, η κ. Χατζηγιάννη τα εκχώρησε συνολικώς στην Εταιρεία Σπαστικών με το διακριτικό τίτλο «Πόρτα Ανοιχτή» για την ανακούφιση των παιδιών που προστατεύει το ίδρυμα αυτό.

N.B.

Μια πρωτότυπη και εξαιρετικά καλαίσθητη ιδιωτική συλλογή από κουτιά φτιαγμένα στη Γαλλία στη διάρκεια του 18 και 19ου αιώνα είχαν την ευκαιρία να θαυμάσουν στις 3 Φεβρουαρίου οι Φίλοι, σε ένα περιβάλλον που αναδείκνυε ακόμα περισσότερο την ομορφιά τους, στο **Μουσείο Κοσμήματος Ηλιά Λαλαούνη**. Διακόσια κουτιά από ξύλο, δέρμα, μέταλλο και γυαλί, χειροτεχνημένα με απαράμιλλη τέχνη, τα οποία προορίζονταν για καθημερινή χρήση από την καλή κοινωνία της εποχής. Κουτιά που έκρυβαν ή φύλαγαν αρώματα, είδη γραφείου, μικρά προσωπικά αντικείμενα, είδη ταξιδιού, ή ακόμα και λιχουδιές, μιλούσαν με την ομορφιά τους για έναν κόσμο, του οποίου η «περιττή πολυτέλεια» αποτελούσε κομμάτι της ζωής. Για αυτή τη συλλογή και την ιστορία της μας μίλησε η κόρη της ιδιοκτήτριας, Janine Nessi-Parmentier, η κ. Φλάβια Νέσση-Γιαζιτζόγλου.

Κατερίνα Αγραφιώτη

Ρωξάνη Τσιμποροπούλου

Η κ. Φλάβια Νέσση-Γιαζιτζόγλου εν ώρα ξενάγησης

Στις 5 και 12/2/2010 οι Φίλοι επισκεφθήκαμε την έκθεση **ΕΡΩΣ. Από τη Θεογονία του Ησιόδου στην Υστερη Αρχαιότητα**, στο **Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης**. Ξεναγός μας στη μοναδική αυτή έκθεση ο αρχαιολόγος και Επιμελητής του Μουσείου, κ. Γιώργος Τασούλας. Μαζί του περιηγηθήκαμε όλες τις αίθουσες, μιλήσαμε για τον Έρωτα και την Αφροδίτη, για τις ιδιότητες και

Χάρης Αχαβιάδης

Μαρμάρινο σύμπλεγμα Έρωτα και Ψυχής (2ος αι. μ.Χ.), Ρώμη, Μουσεία του Καπιτωλίου, αρ. ευρ. MC 408. © Archivio Fotografico dei Musei Capitolini

τις δραστηριότητες του έρωτα, για τους έρωτες και τους γάμους θεών, ηρώων και θνητών. Μιλήσαμε για τους έρωτες που άλλαξαν το ρου της ιστορίας, για τους αγοραίους, τους βουκολικούς και τους ομοίους έρωτες και είδαμε τις ιθυφαλλικές θεότητες και τα φαλλικά σύμβολα που χρησίμευαν κυρίως για να αποδυναμώνουν το κακό μάτι και έτσι να προστατεύουν τους ενοίκους του σπιτιού ή τους τεχνίτες και τα έργα τους. Ευχαριστούμε θερμότατα τον κ. Τασούλα για την εξαιρετική ξενάγηση.

P.T.

Το **Μουσείο Νεοελληνικής Κεραμικής** στεγάζεται στο λεγόμενο «Τζαμί Τζισ-δαράκη» ή «Τζαμί του Κάτω Συντριβανιού», που κτίστηκε το 1741. Σήμερα, στο αποκατεστημένο εσωτερικό (μετά τις ζημιές που επέφερε ο πρόσφατος σεισμός), εκτίθενται σημαντικά δείγματα ανώνυμης αλλά και επώνυμης κεραμικής, που καλύπτουν τη δραστηριότητα του κλάδου της παραδοσιακής τέχνης των κεραμιστών, που ως αφανείς ήρωες, υπό εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες, υπηρέτησαν με συνέπεια αλλά και μεράκι την τέχνη τους. Τα αντικείμενα αποτελούν δωρεά του γνωστού μυκονιάτη καθηγητή Βασίλη Κυριαζόπουλου, φανατικού συλλέκτη και δημιουργού επίσης του Λαογραφικού Μουσείου Μυκόνου. Ανάμεσα στα εκθέματα το έργο των μεγάλων Μικρασιατών Μηνά Αβραμίδη και Δημήτρη Μυγδαλινού (που, σημειωτέον, πέθαναν πάμπτωχοι...). Τη μεγάλη ομάδα των Φίλων συνόδευσε και ξενάγησε στις 11 Φεβρουαρίου η υπογράφοσα.

K. K.-Z.

Η επίσκεψη των Φίλων αυτή τη φορά (16/2/10) ήταν διπλή. Πρώτα στη **Γεννάδειο Βιβλιοθήκη**, της οποίας η λαξεμένη πάνω στο άσπρο μάρμαρο του περιστυλίου της προσόψεως επιγραφή: «Έλληνες καλούνται οι της παιδείσεως της ημετέρας μετέχοντες», σε γεμίζει υπερηφάνεια. Η Βιβλιοθήκη-ερευνητικό κέντρο ξεκίνησε με τη δωρεά των 26.000 βιβλίων της συλλογής του Ιωάννη Γενναδίου, πρέσβη της Ελλάδος στη Μεγάλη Βρετανία στις αρχές του 20ού αιώνα. Σήμερα ξεπερνάει τους 116.000 τόμους. Το δεύτερο μέρος της επίσκεψης ήταν στη γειτονική **Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών**. Ιδρύθηκε στο τέλος του 19ου αιώνα από κορυφαίους αμερικανούς επιστήμονες. Η ανασκαφή της Αρχαίας Αγοράς και η ανακατασκευή της Στοάς του Αττάλου υπήρξαν οι σημαντικότερες προσφορές της, οι οποίες εξακολουθούν σήμερα στην αρχαία Κόρινθο και σε άλλα μέρη, σε συνεργασία με έλληνες αρχαιολόγους. Η ξενάγηση τέλειωσε με τη ξεστή φιλοξενία του Διευθυντή κ. Davis και της συζύγου του, στο ωραιότατο σπίτι τους, στους κήπους της Σχολής.

K.A.

Στις 23 και 25 Φεβρουαρίου οι Φίλοι είχαν την ευκαιρία να θαυμάσουν τα 74 μπρούτζινα **γλυπτά του Edgar Degas** στο **Μουσείο Ηρακλειδών** στο Θησείο. Είναι η μοναδική ολοκληρωμένη συλλογή των γλυπτών του καλλιτέχνη, ο οποίος στη ζωή του είχε εκθέσει μόνο ένα γλυπτό, τη «μικρή δεκατετράχρονη χορεύτρια». Για την ιστορία του καλλιτέχνη, που είναι περισσότερο γνωστός

Ο ζωγράφος Εδουάρδος Σακαγιάν παρουσιάζει με... παραστατικό τρόπο το έργο του

για τη ζωγραφική του, το μορφοπλαστικό του ιδίωμα και τον τρόπο κατασκευής ενός μπρούτζινου γλυπτού μάς μίλησε η ιστορικός τέχνης και καλλιτέχνης κ. Έφη Φουρική. Η έκθεση θα περιοδεύσει μετά το πέρας της σε όλο τον κόσμο.

Γιάννης Δρίβας

Στις 3 Μαρτίου μία ομάδα Φίλων επισκεφθήκαμε το **Μουσείο Φρισύρα** στην Πλάκα, προκειμένου να δούμε την **έκθεση του ζωγράφου Εδουάρδου Σακαγιάν Το βλέμμα του ζωγράφου**. Στην έκθεση μας ξενάγησε ο κ. Βλάχης Φρισύρας και η Επιμελήτρια του Μουσείου κ. Χριστίνα Σωτηροπούλου, ενώ παρών ήταν και ο ίδιος ο ζωγράφος. Φιλοξενήθηκαν έργα και άλλων καλλιτεχνών, οι οποίοι επηρέασαν τον Εδ. Σακαγιάν, όπως των Peter Blake, Leonardo Cremonini, Χρόνη Μπότσογλου, Διαμαντή Διαμαντόπουλου. Στον πρώτο χώρο της έκθεσης τα έργα αναφέρονται στις αναμνήσεις των παιδικών του χρόνων και την απώλεια οικείων προσώπων. Στο υπόγειο είδαμε μία σειρά από αυτοπροσωπογραφίες, ενώ στους επάνω ορόφους οι πίνακες μεγαλώνουν σε μέγεθος και τα χρώματα γίνονται πιο έντονα, χωρίς όμως να απομακρύνεται ο καλλιτέχνης ποτέ από τον άνθρωπο, που βρίσκεται στο επίκεντρο της έμπνευσης και των συνθέσεών του.

Στο τέλος σχεδόν της λεωφόρου Συγγρού, πριν ο δρόμος στρίψει προς Φάληρο, βρίσκεται το **Πλανητάριο**, δωρεά του Ευγένιου Ευγενίδη. Η αρχική δραστηριότητα του ιδρύματος ξεκινάει το 1956 με την έκδοση -η οποία άγγιξε τον εκπληκτικό αριθμό των 45 εκατομμυρίων αντιτύπων- διδακτικών εγχειριδίων για σπουδαστές τεχνικών σχολών. Ωστόσο, οι άξιοι συνεχιστές του ευεργέτη δημιούργησαν το ψηφιακό Πλανητάριο, όπως είναι σήμερα. Οι Φίλοι, στην επίσκεψή τους στις 10 Μαρτίου σε αυτόν το ναό του μέλλοντος, μνήθηκαν στα μυστικά του σύμπαντος, ιδιαίτερα με την προβολή των «Επτά Θαυμάτων του Κόσμου», την οποία παρακολούθησαν μέσα στην εντυπωσιακά υπερσύγχρονη αίθουσα προβολών. Η ξενάγηση συνεχίστηκε στη δανειστική βιβλιοθήκη του ιδρύματος, η οποία εμπλουτίζεται συνεχώς με εκδόσεις που αφορούν κυρίως τις νέες τεχνολογίες, δίχως να υστερεί και σε βιβλία ποιικίλου ενδιαφέροντος. Μία ακόμα επίσκεψη των Φίλων, η οποία μας γνώρισε ένα κομμάτι της δημιουργικής Ελλάδας.

Κ.Α.

Η επίσκεψη των Φίλων στις 16 και 17 Μαρτίου στο **Αστεροσκοπείο Αθηνών**, που στέκει κορώνα στην κορυφή του λόφου των Νυμφών, ήταν ξεχωριστή. Κτισμένο στα μέσα του 19ου αιώνα από τους Ed. Schaubert και Th. Hansen, αποτελεί το αρχαιότερο ερευνητικό ίδρυμα της νεότερης Ελλάδας. Το 2008 μετατράπηκε σε Μουσείο Γεωαστροφυ-

σικής, ενώ τα πέντε ινστιτούτα του σε άλλες περιοχές της Αθήνας συνεχίζουν να προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες. Η ξενάγηση της κ. Αγγελίνας Μεταξάτου ξεκίνησε από την ατμοσφαιρική βιβλιοθήκη με τα παλιά πολύτιμα συγγράμματα. Στη συνέχεια στις μικρές αίθουσες, τακτοποιημένα με φροντίδα, μας απεκαλύφθηκαν τα παλιά όργανα, τα οποία, αν και μουσειακά σήμερα, δεν παύουν να προκαλούν το θαυμασμό. Μέσα από το χορταριασμένο μονοπάτι φτάσαμε στη «Θόλο Δωρίδη», κτήριο και αυτό του 19ου αιώνα, του αρχιτέκτονα Ernst Ziller, στη θέση όπου τον 5ο αι. π.Χ. ο Μέτων έκανε τις παρατηρήσεις του.

Κ.Α.

Στις 23/4/2010, λίγο πριν κλείσει η αναδρομική έκθεση του **Χρόνη Μπότσογλου** στο **Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης**, την επισκεφθήκαμε έχοντας ως ξεναγό μας την Επιμελήτρια της έκθεσης κ. Μαρίνα Τσέκου, ιστορικό τέχνης. Μέσα από τα πολλά και πολύμορφα έργα του καλλιτέχνη (έργα ζωγραφικής, σχέδια, γλυπτά, κατασκευές, χαρακτικά, ψηφιακές εικόνες, εικονογραφίες), προσπαθήσαμε να τον γνωρίσουμε και να παρακολουθήσουμε την πολυετή καλλιτεχνική του διαδρομή από τη δεκαετία του 1950 μέχρι και σήμερα. Η εξαιρετική ξεναγός μας ακόμη μας μίλησε για το κυρίαρχο θέμα στα έργα του Μπότσογλου, που είναι η ανθρώπινη μορφή, μέσω της οποίας διερευνά διαχρονικά υπαρκτά ερωτήματα, όπως το εύλωτο και η φθαρτότητα της ανθρώπινης ύπαρξης, οι ανθρώπινες σχέσεις, η μοναξιά και η αποξένωση, η μνήμη, ο κύκλος της ζωής. Την ευχαριστούμε θερμώς.

Ρ.Τ.

Χρ. Μπότσογλου, Άνδρας με γκρι παντελόνι (1984), λάδι σε μουσαμά. Μαρίνα Τσέκου (επιμ.), Χρόνης Μπότσογλου. Αναδρομική, Αθήνα 2010

Στις 25 Απριλίου επισκεφθήκαμε το **Βοτανικό κήπο Ι.Α. Διομήδους**. Με συντροφιά το πράσινο και τη δροσιά, ο υπογράφων ενημέρωσε τους παριστάμενους για τη μυθολογική, την ιστορική, την πρακτική, αλλά και τη φαρμακευτική αξία των περισσότερων φυτών που καθημερινώς βλέπουμε γύρω μας, είτε τα χρησιμοποιούμε στην παραδοσιακή ιατρική, είτε στην κουζίνα ως αρωμάτια. Παρά τον αρκετό περίπατο, η κούραση εξαφανίστηκε από την ομορφιά και την ξενάγηση. Μετά σταθήκαμε στο παλάτι Χαϊδαρίου, όπου μας περίμενε ο κ. Γιάννης Ιγγλέσης, αρχιτέκτονας μηχανικός, και αφού θαυμάσαμε το κτήριο εξωτερικά και εσωτερικά, μάς έγινε ανάλυση της ιστορίας και της σημασίας του. Τέλος, είδαμε την επιβλητική και άριστα συντηρημένη τοιχογραφία που σώζεται σε βοηθητικό κτίσμα στην αυλή και έχει φιλοτεχνηθεί από το Νικόλαο Γύζη.

Γ.Α.

Η **Βιβλιοθήκη Γιώργου Δολιανίτη**, του γνωστού συλλέκτη παλαιών βιβλίων, περιοδικών εκδόσεων και σπανίων εγγράφων, στεγάζεται σε ένα από τα ωραιότερα νεοκλασικά της Αθήνας. Το ίδιο το κτήριο με τις κατάκοσμες οροφές, τα γύψινα διακοσμητικά, το εκπληκτικό αίθριο αποτελεί σπάνιο δείγμα αρχιτεκτονικής, άξιο προσοχής ως ένα από τα ελάχιστα διασωθέντα μνημεία της πόλης μας. Ο ίδιος μας ξενάγησε στις 27 και 29 Απριλίου σε μέρος των συλλογών του, αναφερόμενος με πάθος στη συστηματική αναζήτηση βιβλίων, κυρίως ελληνικών, σε όλα τα μέρη του κόσμου. Ο κύριος και η κυρία Δολιανίτη είχαν την ευγένεια, ως γνήσιοι οικοδεσπότες, να μας περιποιηθούν και να μας διαθέσουν το χρόνο τους.

Κ. Κ.-Ζ.

Ακόμη:

- 1, 15 και 18 Δεκεμβρίου 2009: Ξενάγηση στο **νέο Μουσείο Ακροπόλεως** από την κ. Άρτεμη Σκουμπουρδή.
- 15 Ιανουαρίου: Ξενάγηση στην έκθεση ζωγραφικής του κ. **Αλέξανδρου Τομπάξη** στη **Γκαλερί Ζουμπουλάκη** από τον ίδιο το ζωγράφο, αρχιτέκτονα και β' Αντιπρόεδρο του Δ.Σ. των Φίλων.
- 2 Φεβρουαρίου 2010: Ξενάγηση στο **νέο Μουσείο Ακροπόλεως** από την κ. Κέλλυ Μπουρνή.

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΣ

Στις 29 Ιανουαρίου είχαμε την ευκαιρία να επισκεφθούμε την έκθεση **Ταξιδιώτες**

Η κ. Βαλεντίνη Τσελίκα αποκαλύπτει τα... μυστικά των Αρχείων στους Φίλους

στην Ελλάδα (1900-1950), που διοργανώθηκε στο **Μουσείο Μπενάκη της Πειραιώς** επ' ευκαιρία του 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου Βιβλιοθηκών Τέχνης. Στην έκθεση είχαμε την τύχη να ξεναγηθούμε από την Υπεύθυνη της Βιβλιοθήκης του Μουσείου μας, κ. Πίτσα Τσάκωνα. Περιόπου 130 τόμοι από τα 3.000 ταξιδιωτικά βιβλία της Βιβλιοθήκης εκτέθηκαν στο κοινό, με θέμα την Ελλάδα από το 1900 έως το 1950. Έλληνες και ξένοι ταξιδιώτες αποτύπωσαν σε σχέδια και φωτογραφίες μία από τις πιο ταραγμένες εποχές για τη χώρα μας. Μέσα από την έκθεση αυτή το κοινό παίρνει μία γεύση από μία Ελλάδα όχι πολύ μακρινή χρονικά, από μία εποχή που πέρασε αλλά άγγιξε βαθιά όσους τη γνώρισαν και την αποτύπωσαν για να τη διαφυλάξουν μέσα σε πολύτιμα βιβλία.

Α.Β.

Στις 6 Μαρτίου, ημέρα Σάββατο, πληθής ομάδα των Φίλων επισκέφθηκε τα **Ιστορικά Αρχεία του Μουσείου Μπενάκη**, τα οποία στεγάζονται στην ιστορική οικία της Πηνελόπης Δέλτα στην Κηφισιά. Όσοι συμμετείχαν στην επίσκεψη είχαν την ευκαιρία να απολαύσουν παράλληλα την έκθεση βιβλιοδεσίας της κ. Κικής Δούση, αλλά και να μάθουν για τα Αρχεία και την έπαυλη της Πηνελόπης Δέλτα από την κ. Βαλεντίνη Τσελίκα, η οποία είναι η ψυχή του σημαντικού αυτού τμήματος του Μουσείου Μπενάκη. Η ημέρα ολοκληρώθηκε με ένα ωραίο γεύμα, στην παραδοσιακή ταβέρνα το **Στροφίλι** της Κηφισιάς.

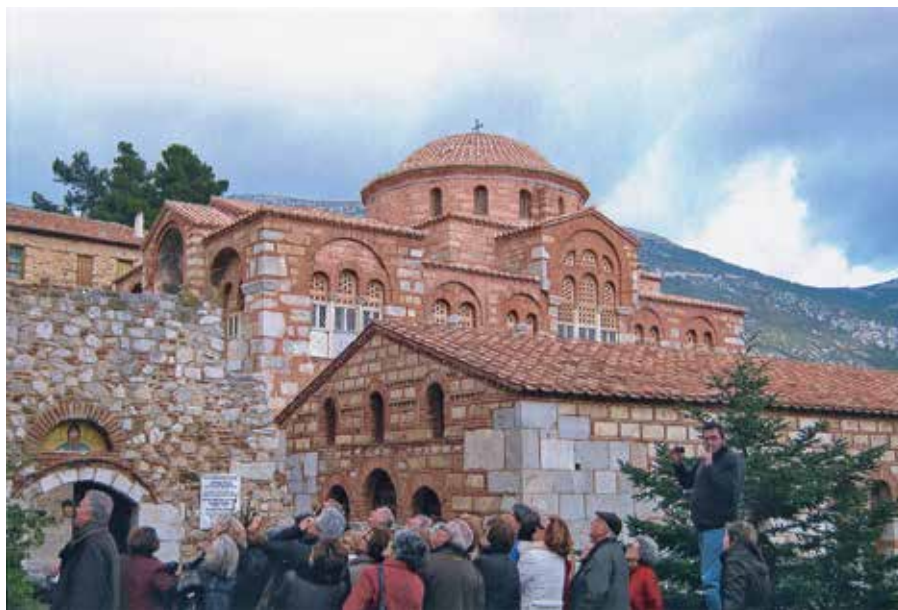
Ν.Β.

Μια ομάδα από τα μέλη του Συλλόγου επισκέφθηκε στις 28 Απριλίου την προσωρινή έκθεση **Στολισμοί Κεφαλής. Ενθύμια ταξιδιών από λαούς της Ανατολής. Συλλογή Ιωάννας Κουτσουδάκη**, η οποία στεγάστηκε στο κεντρικό κτήριο του Μουσείου και συνοδεύεται από ομότιτλη έκδοση. Οι στολισμοί κεφαλής συνελέγησαν από την κ. Ιωάννα Κουτσουδάκη σε διάστημα 30 ετών, ως ενθύμια των ταξιδιών της στην Ασία. Αποτελούν βασικά εξαρτήματα της παραδοσιακής ένδυσης που προσδιορίζει συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων, οι οποίοι είτε κατοικούν είτε μετακινούνται σε διαφορετικές χώρες της Μέσης Ανατολής, της κεντρικής, της νότιας και της νοτιοανατολικής Ασίας. Πρόκειται για σπάνια και μοναδικά αντικείμενα. Η ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα και κατατοπιστική ξενάγηση στο χώρο έγινε από την ίδια τη συλλέκτρια, η οποία δωρίζει τη συλλογή της στο Μουσείο. Η «παρέα» των Φίλων εκφράζει τις ευχαριστίες της.

Κάτε Συνοδινού

Θαμπωμένοι από το κόσμημα και τα λεγόμενα της κ. Ιω. Κουτσουδάκη

Το εξαιρετικής ποιότητας και διατήρησης καθολικό του Οσίου Λουκά

Στις 12 Μαΐου μια ομάδα Φίλων επισκέφθηκε την προσωρινή έκθεση: **ΕΝΔΥ-ΕΣΘΑΙ. Για ένα μουσείο πολιτισμού του ενδύματος**, που φιλοξενήθηκε στο κτήριο της οδού Πειραιώς. Η έκθεση οργανώθηκε από το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα (Π.Λ.Ι.) σε συνεργασία με το Μουσείο Μπενάκη και την Ελληνική Εταιρεία Ενδυμασιολογίας και βασίσθηκε στην ενδυματολογική συλλογή του Π.Λ.Ι., δημιούργημα της Προέδρου του Π.Λ.Ι., ενδυματολόγου Ιωάννας Παπαντωνίου.

Η συλλογή, με το εύρος των αντικειμένων που περιλαμβάνει, σκιαγραφεί τους ενδυματολογικούς κώδικες που επικράτησαν από το 18ο έως τον 21ο αιώνα στην Ελλάδα και το δυτικό κόσμο, ενώ ταυτοχρόνως επεκτείνεται σε πολιτισμούς άλλων ηπείρων. Η παρουσίαση της έκθεσης έγινε από την Ιωάννα Παπαντωνίου με έναν ιδιαίτερος κατατοπιστικό τρόπο, αναπτύσσοντας παράλληλα και τη συλλεκτική φιλοσοφία που μπορεί να υποστηρίξει τη δημιουργία ενός Μουσείου Πολιτισμού του Ενδύματος.

Κ.Σ.

Ακόμη:

- 19 Ιανουαρίου: **Κοπή της πίτας** με δωδεκανησιακούς χορούς, μουσική, προβολή βίντεο, φωτογραφίες και βεβαίως λιχουδιές στο Κυλικείο της οδού Πειραιώς.
- 9 Φεβρουαρίου: Ειδική παρουσίαση της **αναδρομικής έκθεσης Γιάννη Τσαρούχη** στο κτήριο της Πειραιώς από τις επιμελήτριες της έκθεσης

ΕΚΔΡΟΜΕΣ

Στο από κάθε άποψη εντυπωσιακό μοναστηριακό συγκρότημα του **Οσίου Λουκά** ξεναγήθηκε πολυπληθής ομάδα Φίλων από τον υπογράφοντα στις 21 Φεβρουαρίου. Κτισμένο με αυτοκρατορικές χορηγίες κατά το 10ο, 11ο και 12ο αιώνα, διατηρεί το σύνολο σχεδόν των αρχικών του κτισμάτων, καθώς και του γλυπτικού, τοιχογραφικού και ψηφιδωτού του διακόσμου, ιδιαίτερος υψηλής ποιότητας. Τη γνωριμία με την υπέροχη –αλλά τόσο ταλαιπωρημένη– φύση της Αττικής και της Βοιωτίας ανέλαβε ο συνοδός εκ μέρους του Δ.Σ., κ. Γιάννης Δρίβας. Την εκδρομή συ-

μπλήρωσε το γεύμα σε γνωστή ταβέρνα του Ζεμενού, με θέα στην απέναντι πλαγιά με το ελατοδάσος.

Σταύρος Ι. Αρβανιτόπουλος

Στις 27 Φεβρουαρίου, λίγο πριν από το μεσημέρι φθάσαμε στην **Πάτρα**. Η πρώτη μας σκέψη ήταν να ανάψουμε το κερί μας στον πολιούχο Άγιο Ανδρέα στην παλιά εκκλησία. Δίπλα της αντικρίζουμε τον τεράστιο καινούργιο ναό. Καθώς το πούλμαν προχωρεί, φθάνουμε στην κεντρική Πλατεία Γεωργίου, με το σιντριβάνι με τα λιοντάρια. Από την μια πλευρά αντικρίζουμε το Δημοτικό Θέατρο, μεγαλόπρεπο έργο του Τσίλλερ, από την άλλη μερικά από τα παλιά αρχοντικά, που ανθίστανται ακόμα στο χρόνο. Ψηλά το Κάστρο, ο φρουρός της πόλης, και από κάτω το αρχαίο ωδείο, που λειτουργεί τα καλοκαίρια. Στην είσοδο της Πάτρας το καινούργιο απόκτημα, το Μουσείο! Στη μεγάλη αίθουσα τα ψηφιδωτά πολλά και σε καλή κατάσταση, βρέθηκαν στα Ψηλά Αλώνια και στόλιζαν τα δάπεδα των σπιτιών των Ρωμαίων. Στην άλλη αίθουσα κομποτεχνήματα της μυκηναϊκής εποχής. Στο Ρίο, προσκαλεσμένοι της οικογένειας Ζαΐμη, επισκεφθήκαμε το οικογενειακό εκκλησάκι της Αγίας Λουκίας που φιλοτέχνησε ο Κόντογλου. Το σούρουπο άπλωνε τα πέπλα του πάνω από την Πάτρα κι εμείς σιγά-σιγά παίρναμε τον δρόμο του γυρισμού.

Άννα Σταματοπούλου

Στις 19-21 Μαρτίου πραγματοποιήθηκε η τρίτη **εκδρομή στην ηρωική Μάνη**

Η μουσειολογική πρόταση του νέου Μουσείου Πατρών ενθουσίασε τους εκδρομείς

Ο πύργος Σκλαβουνάκου στη Λάγια

με αρχηγό τον ειδικό στα οχυρωματικά έργα κ. Νίκο Βασιλάτο. Αυτή τη φορά η επίσκεψη εστιάστηκε στη Μέσα και στην Κάτω Μάνη. Την πρώτη μέρα περνώντας από το Γύθειο κάναμε μια στάση στο νησί Κρανάη, όπου βρίσκεται ο πύργος Τζανετάκη-Γρηγοράκη, που στεγάζει το Ιστορικό και Εθνολογικό Μουσείο Μάνης. Στη συνέχεια πήγαμε στην Αρεόπολη, όπου παρακολουθήσαμε τους Χαιρετισμούς στο Μητροπολιτικό Ναό των Ταξιάρχων. Το Σάββατο με κατεύθυνση προς Νότον φθάσαμε στη Λάγια με πολλούς πολεμόπυργους, περιστοιχισμένους από οικιστικά συγκροτήματα και κατοικίες, όπου μας ξενάγησε ο κ. Βασιλάτος στον πύργο Σκλαβουνάκου, τυπικό πατριαρχικό πύργο. Ακολούθησε επίσκεψη στη Βάθεια, έναν από τους πιο ενδιαφέροντες δομημένους χώρους της Μάνης. Λίγο πριν από το Ταίναρο συναντάμε το Πόρτο Κάγιο, ένα ασφαλές λιμανάκι, με ερείπια ναού του Ποσειδώνος, επάνω στα οποία κτίστηκε παλαιохριστιανική εκκλησία των Αγίων Ασωμάτων. Την Κυριακή επισκεφθήκαμε στην περιοχή του Οίτυλου τη Μονή Δεκούλου, με καταπληκτικές τοιχογραφίες σε ολόκληρο το καθολικό της. Το μεσημέρι μας περίμενε μια πολύ ωραία έκπληξη στο Μαυροβούνι του Γυθείου: η κ. Κατερίνα Αγραφιώτη με το σύζυγό της Ζήση, μας φιλοξένησαν στο αγρόκτημά τους με πλούσια εδέσματα και καλό κρασί παραγωγής τους.

Ευάγγελος Μαρίνης

ΤΑΞΙΔΙΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Καταπληκτικό υπήρξε το ταξίδι 48 (!) Φίλων στην **Αίγυπτο** (20-26 Νοεμβρίου). Παρά το ότι όσα θέλαμε να δούμε ήταν

Πανετυχής και βαθύτατα εντυπωσιασμένη η ομάδα των εκδρομέων στο Λούξορ

πολλά και παρά το βάρβαρο πρωινό εγεγρήριο (δύο φορές στις 4 το πρωί!), καλύψαμε πολλά ενδιαφέροντα μνημεία που αναφέρονταν κυρίως στη φαραωνική περίοδο. Πρώτος σταθμός το Κάιρο, όπου την πρώτη βραδιά επισκεφθήκαμε το Χαν-ελ-Χαλίλι, πολύβουο παζάρι με μπαχαρικά, αρώματα και κοσμήματα. Την επόμενη μέρα είδαμε την Αλεξάνδρεια: μετά το Μουσείο Καβάφη, επισκεφθήκαμε το παλαιό δευτερόθρονο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και γίναμε δεκτοί από τον Πάπα και Πατριάρχη Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής Θεόδωρο Β'. Ακολούθησε η επίσκεψη στην καινούργια Βιβλιοθήκη της Αλεξανδρείας, σημαντικό επίτευγμα της σύγχρονης αρχιτεκτονικής. Η επόμενη μέρα μας βρήκε στο μοναδικό Μουσείο του Καΐρου με τα χιλιάδες αντικείμενα, ανάμεσα στα οποία ξεχωριστή θέση κατέχουν οι αϊθουσες των 1.700 (!) ευρημάτων. Στη συνέχεια επισκεφθήκαμε τις πυραμίδες της Γκίζας και τη Σφίγγα που απεικονίζει το Φαραώ Χεφρήνο με σώμα λέοντος. Πρωινή πτήση μάς έφερε στο Ασουάν, όπου είδαμε το μικρό και το μεγάλο φράγμα, καθώς και τα ορυχεία γρανίτη. Αξέχαστη θα μείνει η κρουαζιέρα με ποταμόπλοιο στο Νείλο, όπου είχαμε την ευκαιρία να απολαύσουμε καταπράσινα τοπία στις όχθες του Νείλου, σπάνια πουλιά, αλλά και ναϊκά συγκροτήματα, όπως εκείνα του θεού Κροκοδείλου στο Κομόμπο. Σημαντική στάση το Λούξορ, που κτίστηκε στη θέση των Θιβών, της πρωτεύουσας του Νέου Βασιλείου, με

μεγάλο αρχαιολογικό ενδιαφέρον, καθώς περιλαμβάνει: λατρευτικά οικοδομήματα, τον πρώτο πυλώνα που κατασκευάστηκε από το Ραμσή Β' με τους δύο πελώριους κολοσσούς του Φαραώ και τον τεράστιο (ύψ. 26,5 μ.), γρανιτένιο οβελίσκο. Εντυπωσιακή και η λεωφόρος των σφιγγών, που κάποτε εκτεινόταν από το Λούξορ μέχρι το Καρνάκ σε απόσταση δύο χιλιομέτρων. Στις Θήβες είδαμε και τον επιβλητικό ταφικό ναό της Χατσεψούτ, της μόνης γυναίκας που ανέβηκε στο φαραωνικό θρόνο, λαξευμένο στο βράχο με φόντο το γυμνό βουνό. Οι εντυπώσεις υπήρξαν εξαιρετικές και από όλους εκφράστηκε η επιθυμία να επαναληφθούν παρόμοια πετυχημένα ταξίδια!

Κ.Κ.-Ζ.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

- 17 Δεκεμβρίου 2009: «**Ζωγραφίζοντας εικόνες στον καιρό της Αναγέννησης. Οι κρητικοί ζωγράφοι και η Δύση το 15ο και 16ο αιώνα**», από την Επιμελήτρια της Βυζαντινής Συλλογής του Μουσείου, κ. **Αναστασία Δρανδάκη**.
- 18 Φεβρουαρίου 2010: «**Η σύγχρονη Αθήνα**», από τον ομότιμο καθηγητή του Ε.Μ.Π., κ. **Δημήτρη Φιλιππίδη**.
- 9 Μαρτίου: «**Παρουσίαση των Τμημάτων Συντήρησης του Μουσείου Μπενάκη**», από τον Υπεύθυνο των Τμημάτων Συντήρησης του Μουσείου, κ. **Στέργιο Στασινόπουλο**.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΩΣΤΑ ΜΠΑΛΑΦΑ

Το Φωτογραφικό Αρχείο του Μουσείου Μπενάκη μετά από 35 χρόνια συνεχούς παρουσίας, λειτουργεί σήμερα ως μία τράπεζα εικόνων με θέμα τη φυσιογνωμία του ελλαδικού χώρου και τη ζωή των κατοίκων του από το φακό ξένων και ντόπιων φωτογράφων τον 19ο και του 20ού αιώνα. Παραλλήλως, αποτελεί το βασικό πυρήνα για τη μελέτη της φωτογραφικής μας κληρονομιάς. Η διάσωση, η ταξινόμηση, η τεκμηρίωση και η συντήρηση των συλλογών του είναι σταθερά οι κύριοι στόχοι της πολιτικής του, ταυτόχρονα με την εξυπηρέτηση των μελετητών, τη διοργάνωση εκθέσεων και σεμιναρίων αλλά και την έκδοση φωτογραφικών βιβλίων, ώστε να γίνει γνωστό και να αξιολογηθεί το έργο των παλαιών ελλήνων φωτογράφων.

Κώστας Μπαλάφας, ΦΑΜΜ

Τζουμέρκα

Ηδη στις συλλογές του Τμήματος φυλάσσονται τα αρχεία της Βούλας Παπαϊωάννου και του Δημήτρη Χαρισιάδη, σημαντικών εκπροσώπων του ουμανιστικού ρεύματος στην ελληνική φωτογραφία κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα. Προσφάτως, το κεφάλαιο αυτό συμπληρώθηκε με τη δωρεά του μεγάλου μας φωτογράφου Κώστα Μπαλάφα, ο οποίος πήρε τη γενναία απόφαση να καταθέσει το έργο του στο Μουσείο Μπενάκη.

Ο Κώστας Μπαλάφας, αν και έζησε σε δύσκολους καιρούς, πορεύτηκε σταθερά πάνω σε αξίες που από νέος ενστερνίστηκε. Με βάση τις ίδιες αυτές αξίες, με προσήλωση και πάθος, υπηρέτησε και την τέχνη της φωτογραφίας. Γεννήθηκε το 1917 στο ορεινό χωριό Χώσεψη (Κυψέλη σήμερα) της Αρτας. Ορφάνεψε μικρός από μητέρα και πέρασε δύσκολα παιδικά χρόνια. Σε μικρή ηλικία και για ένα σύντομο χρονικό διάστημα, εργάστηκε στην Αθήνα.

Λεωνίδας Κουργαντάκης

Ο Κώστας Μπαλάφας στο σπίτι του. Χαλάνδρι, 2002

Σήραγγα εκτροπής. Αχελώος, 1960

Σιδεράς. Αθήνα, 1957

Αυτή η μικρή παραμονή αποδείχθηκε καθοριστική για τη μετέπειτα πορεία του, αφού σε μία εκδρομή στην Πάρνηθα κράτησε για πρώτη φορά φωτογραφική μηχανή. Στη συνέχεια επέστρεψε στα Γιάννενα, υπάλληλος στη Γαλακτοκομική Σχολή. Είχε ήδη αποκτήσει την πρώτη του μηχανή Kodak Junior, με την οποία ξεκίνησε αυτοδίδακτος να φωτογραφίζει. Λίγο αργότερα κηρύχθηκε ο πόλεμος και με μία Robot και φιλμ που κυριολεκτικά έπεσε από τον ουρανό, από ιταλικό βομβαρδιστικό, άρχισε να καταγράφει το έπος του αντάρτικου στην Ήπειρο. Με συνείδηση της τεκμηριωτικής αξίας του φακού και ήδη ενταγμένος στο 85ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ, αποτύπωσε τη ζωή των ανταρτών, τις πορείες, τις πολεμικές ασκήσεις, τις καταστροφές των κατακτητών, καθώς και την ημέρα της Απελευθέρωσης στα Γιάννενα. Το υλικό αυτό έμεινε για τριάντα περίπου χρόνια κρυμμένο κάτω από το πάτωμα ενός φιλικού του σπιτιού και είδε το φως το 1975.

Μετά την απελευθέρωση, όταν πλέον ο Μπαλάφας εργαζόταν στην αμερικανική εταιρεία Ebasco, η οποία από το 1955 πέρασε στη νεοσύστατη τότε Δ.Ε.Η., αφιέρωνε όλο τον ελεύθερο χρόνο του στη φωτογραφία. Στα θέματά του, συνεχής και συνεπής υπήρξε η καταγραφή της μεταπολεμικής ελληνικής κοινωνίας σε κάθε της έκφανση. Κέντρο του φακού του ο άνθρωπος του μόχθου, η καταγραφή της καθημερινής του ζωής, η λαϊκή τέχνη, τα έθιμα των κατοίκων της ηπειρωτικής και της νησιωτικής χώρας. «Ήθελα να δημιουργήσω εικόνες που φθείρει ο χρόνος και τρώει ο πολιτισμός», λέει ο ίδιος.

Ωστόσο, σαράντα χρόνια πέρασαν για να παρουσιαστούν οι φωτογραφίες του στο κοινό. Οι πολιτικές συνθήκες της χώρας δεν το επέτρεπαν και αργότερα τα θέματά του δεν άρεσαν στους αστούς ερασιτέχνες του είδους, με το επιχείρημα πως «δεν μπορούν να διακοσμήσουν ένα σαλόνι». Το έργο του άρχισε να παρουσιάζεται μετά το 1974. Για πρώτη φορά σε μια μικρή έκθεση στο ισόγειο της Χαλκοκονδύλη, σε αίθουσα που του παραχώρησε η Δ.Ε.Η. Στη συνέχεια στο Φωτογραφικό Κέντρο Αθηνών της οδού Σίνα, στη Θεσσαλονίκη (ΚΒ΄ Δημήτρια, 1987) και το 1995 στο Φωτογραφικό Κέντρο Σκοπέλου μαζί με φωτογραφίες του Σπύρου Μελετή και του Τάκη Τλούπα, της «Αγίας Τριάδας της ελληνικής φωτογραφίας», όπως έχουν χαρακτηριστεί.

Έκτοτε, οργανισμοί, μουσεία και φορείς σχετικοί με τη φωτογραφία τον έχουν τιμήσει, εκθέτοντας, διαδίδοντας και προωθώντας το έργο του στο κοινό αστικών κέντρων και μικρών κοινοτήτων της περιφέρειας. Το διάστημα αυτό, το Μουσείο Μπενάκη διατηρούσε πάντα μια στενή, θερμή επαφή με τον Κώστα Μπαλάφα, θεωρώντας τιμή και χρέος του να φιλοξενεί τον ίδιο και τις εκθέσεις του. Το 2003 παρουσιάστηκε στο κεντρικό κτήριο του Ιδρύματος η έκθεση με τίτλο *Φωτογραφικές μνήμες από τη σύγχρονη Ελλάδα*, ενώ τρία χρόνια αργότερα σε συνεργασία με την Αγιορειτική Φωτοθήκη η έκθεση *Φωτογραφικό οδοιπορικό στο Άγιον Όρος, 1969-2001*, οπότε εκδόθηκε και το ομότιτλο λεύκωμα. Επίσης το Μουσείο Μπενάκη μαζί με τις εκδόσεις Ποταμός εξέδωσαν τα λευκώματα *Ήπειρος, Τα νησιά και Η χώρα μου*.

Ο Κώστας Μπαλάφας είναι μία ιδιαίτερη περίπτωση στο χώρο της ελληνικής φωτογραφίας. Για τριάντα και πλέον χρόνια φωτογράφιζε, χωρίς ποτέ να έχει ωφελμιστική σχέση με το έργο του. Δεν υπήρξε ποτέ επαγγελματίας φωτογράφος, όπως ο ίδιος λέει, δεν πούλησε ποτέ ούτε μία φωτογραφία. Κι αν κάποιος του ζητούσε, εκείνος τη χάριζε απλόχερα. Παράλληλα, όριζε απόλυτα τον τρόπο με τον οποίο θα παρουσιάζονταν οι εικόνες του, είτε σε εκθέσεις είτε σε λευκώματα, επιλέγοντάς τον ο ίδιος. Κανείς λοιπόν

δεν γνώριζε τον πραγματικό αριθμό των φωτογραφιών του και, όσο περνούσαν τα χρόνια, πολλοί αναρωτιούνταν για το μέλλον του αρχείου του. Την απάντηση έδωσε ο ίδιος με τον αποπλιστικά απέριττο τρόπο που τον χαρακτηρίζει. Με ένα τηλεφώνημα στην τότε υπεύθυνη του Φωτογραφικού Αρχείου Φανή Κωνσταντίνου, είπε: «Περάστε από το σπίτι να πάρετε τα αρνητικά». Έτσι απλά, χωρίς διαπραγματεύσεις και χωρίς ανταλλάγματα, αποχωρίστηκε το έργο του, για να το παραδώσει στην ιστορία του τόπου του, στην ερευνητική κοινότητα και στο κοινωνικό σύνολο, ορίζοντας ως θεματοφύλακα το Μουσείο Μπενάκη.

Για την παραλαβή του αρχείου, ορίστηκαν εβδομαδιαίες συναντήσεις στη μονοκατοικία που ζει με τη σύζυγό του στο Χαλάνδρι. Κάθε φορά είχε έτοιμο έναν αριθμό μαυρόασπρων αρνητικών, διαφορετικών μεγεθών συνήθως, στα οποία έγραφε ιδιόχειρα τον τόπο της λήψης. Ωστόσο, μαζί με τα αρνητικά παρέδιδε και τρεις-τέσσερις κινηματογραφικές ταινίες. Έγχρωμες, «τραβηγμένες με τα ακριβότερα υλικά της εποχής, ώστε να μην μπορέσει το χρώμα να αλλοιωθεί με το πέρασμα του χρόνου», όπως μας εξήγησε ο ίδιος. Αργότερα, μας παρέδωσε και κασέτες με ηχητικό υλικό που είχε συγκεντρώσει.

Έτσι, πρόβαλλε σταδιακά μία δεύτερη ιδιότητα του Κώστα Μπαλάφα. Αυτή του λαογράφου, του ανθρώπου που είχε βάλει σκοπό της ζωής του να διασώσει την παράδοση της χώρας του, που ένοιωθε πως με το πέρασμα των χρόνων και το σύγχρονο τρόπο ζωής θα χανόταν για πάντα. Ο ίδιος, συζητώντας στις συναντήσεις αυτές, μεταξύ άλλων ανέφερε: «Ξεκινήσαμε το 1958, μια ομάδα. Ήταν ο Σωτήρης Δάκαρης (μετέπειτα πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων), ο Κώστας Μαλάμος (ζωγράφος), ο Σπύρος Μελετζής με τη φωτογραφία του, κι εγώ με τον κινηματογράφο και κανονίζαμε να χτενίζουμε την Ήπειρο, κάθε φορά που θα έχουμε την άδειά μας, να την αποτυπώσει κάθε ένας από τη μεριά του, να καταχωρίσει στην τέχνη τις εντυπώσεις του. Αυτό δεν έγινε ποτέ, γιατί εκείνο που ζητούσαμε ήταν να μας δώσουν ένα αυτοκίνητο. Ήθελαν ό,τι γινόταν να το παρουνισιάξεις σαν πολιτική δραστηριότητα. Αφού είδα ότι δεν γίνεται τίποτα, ξεκίνησα μόνος μου. Ξεκίνησα μόνος μου, αλλά είδα ότι η φωτογραφία δεν μου έφτανε. Θα έπρεπε να χρησιμοποιήσω και τον κινηματογράφο. Εκεί που σταματάει η φωτογραφία, αρχίζει ο κινηματογράφος...».

Το αρχείο του Κώστα Μπαλάφα αποτελείται από 20.000 περίπου μαυρόασπρα αρνητικά, περισσότερες από 200 πρωτότυπες φωτογραφίες εκθεσιακών διαστάσεων, 85 κινηματογραφικές ταινίες, 300 κασέτες και πολλές χειρόγραφες σημειώσεις. Η Ήπειρος, η Θεσσαλία και το Άγιον Όρος καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος του αρχείου των αρνητικών, ενώ ακολουθούν τα νησιά, η Αθήνα και τα υπόλοιπα ελληνικά γεωγραφικά διαμερίσματα. Τα θέματα των φωτογραφιών επέλεξε, τύπωσε και υπέγραψε ο ίδιος, με σκοπό να αποτελέσουν εκθέσεις γύρω από τη ζωή των κτηνοτρόφων της ηπειρωτικής Ελλάδας, την καθημερινότητα των αγροτών, τον αγώνα της επιβίωσης των εργατών, τον ξεριζωμό ολόκληρων κοινοτήτων θυσία στο βωμό της προόδου, το μοναστικό βίο. Τοπία εξαιρετικής ομορφιάς πλαισιώνουν τις εικόνες αυτές, αφού η ατμόσφαιρα που ο Κώστας Μπαλάφας επέλεγε για να φωτογραφίζει, μαγνητίζει και τα πιο αδιάφορα βλέμματα. Στις κινηματογραφικές ταινίες φρόντισε να φυλάξει τα ήθη και έθιμα διαφόρων περιοχών. Σε αυτές, οι οποίες είναι έγχρωμες στην πλειοψηφία τους αλλά χωρίς ήχο, συνθέτει κομμάτια από τη λαϊκή μας παράδοση. Τα θέματα που περιλαμβάνονται στα ηχητικά ντοκουμέντα, είναι ποικίλα: συνεντεύξεις από ιστορικά πρόσωπα και σημαντικές ομιλίες,

Ψάρεμα τα χαράματα. Γιάννενα, 1962

Κώστας Μπαλάφας, ΦΑΜΜ

Μέρα παζαριού. Γιάννενα, 1965

Κώστας Μπαλάφας, ΦΑΜΜ

Στο δρόμο για τα χειμαδιά. Πίνδος, 1959

Κώστας Μπαλάφας, ΦΑΜΜ

Αντάρτες σε ώρα ανάπαυσης, Ήπειρος 1944

παραδοσιακή μουσική από λαϊκούς οργανοπαίκτες, έργα μεγάλων κλασικών συνθετών. Το θησαυρό αυτόν έρχεται να ολοκληρώσει ο γραπτός λόγος του δημιουργού. Στις χειρόγραφες και δακτυλογραφημένες σελίδες, περικλείει τις σκέψεις και τις απόψεις του για την τέχνη που πιστά υπηρέτησε, καταθέτει τα ιστορικά γεγονότα που έζησε, καθώς και τους προβληματισμούς του για την πορεία της σύγχρονης κοινωνίας.

Το Φωτογραφικό Αρχείο του Μουσείου Μπενάκη κατέγραψε και σύντομα ολοκληρώνει την ταξινόμηση του πολύπλευρου αυτού υλικού. Το Ίδρυμα, σεβόμενο την ακεραιότητα και το ήθος που χαρακτηρίζει τον Κώστα Μπαλάφα, αλλά και με αίσθημα ευθύνης προς το μέγεθος του έργου του, θα προσπαθήσει να το φυλάξει, να το διατηρήσει και να το μεταφέρει στις επόμενες γενιές, με την ελπίδα να φανεί αντάξιο της τιμής και της εμπιστοσύνης που του έδειξε ο δημιουργός.

Φανή Κωνσταντίνου, Γεωργία Ιμσιρίδου
Φωτογραφικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη

In memoriam

Τον Ιανουάριο που πέρασε δυο εκλεκτά μέλη μας έφυγαν από τη ζωή. Πρόκειται για τον Κωνσταντίνο Τσαμαδό και τον Ιωάννη Πεσμαζόγλου. Η μοίρα θέλησε να σημαδέψει τη ζωή τους με πολλά κοινά στοιχεία. Υπήρξαν στενοί φίλοι σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Υπηρέτησαν και οι δυο με επιτυχία στο διπλωματικό σώμα σε νευραλγικές θέσεις ως πρέσβεις. Υπήρξαν ενθουσιώδη μέλη των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη και είχαν εκλεγεί και οι δυο Πρόεδροι του Σωματείου μας, ενώ με τον επίσης φίλο τους, πρέσβη Ιωάννη Γρηγοριάδη, κατέβαλαν μεγάλες προσπάθειες για την πρόοδό του. Τέλος, έφυγαν από τη ζωή και οι δυο τον ίδιο μήνα του 2010. Θα τους θυμόμαστε πάντοτε με αγάπη.

Νίκος Βασιλάτος

Κωνσταντίνος Τσαμαδός

Τι ήταν για μας ο Ντίνος Τσαμαδός, που είχαμε την τύχη και τη χαρά να τον γνωρίσουμε και να συνεργαστούμε με εκείνον στο Διοικητικό Συμβούλιο των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη; Ένας άνθρωπος χαρισματικός, με έμφυτη ευγένεια και ακαταμάχητο χιούμορ, σε ένα πνεύμα ομαδικό, από τη θέση του Προέδρου, χωρίς ίχνος έπαρσης ή αυτοπροβολής, μας άκουγε, μας παρότρυνε, μας ενέπνεε.

Μοναδική εμπειρία ήταν η οργάνωση ενός επίσημου δείπνου στο τότε *Galaxy* του Hilton για τον εορτασμό των

40 χρόνων από την ίδρυση του Σωματείου των Φίλων. Είχε φροντίσει και την τελευταία λεπτομέρεια με την εμπειρία που διέθετε και το εξαιρετικό του γούστο. Μας λείπει η παρουσία του, που γέμιζε το χώρο με ευγένεια, αρχοντιά, ανάλαφρη αισιοδοξία, αλλά και σκεπτικισμό και ρεαλιστική ματιά στην πραγματικότητα.

Καίτη Κόντου

Ιωάννης Πεσμαζόγλου

Ο Γιάννης Μιχαήλ Πεσμαζόγλου γεννήθηκε στη Λοζάνη της Ελβετίας το Φεβρουάριο του 1921. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και εισήλθε στο Υπουργείο Εξωτερικών. Εν συνεχεία ακολούθησε τη διπλωματική καριέρα. Υπηρέτησε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, στο Παρίσι (NATO), στον Καναδά, στη Δανία, στη Ουγγαρία και τέλος στη Ρώμη.

Διετέλεσε επί χρόνια Πρόεδρος της Εφορείας Διεθνών Σχέσεων του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη, Αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου των Φίλων του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών, Πρόεδρος της Τριμελούς Επιτροπής Διοίκησης του Ιδρύματος Σταματίου Δεκόζη Βούρου, Πρόεδρος της Επιτροπής Ελλήνων Εκτελεστών Διαθήκης Μαρίνου Κοργιαλένιου (Κληροδότημα Κοργιαλένιο Άθλο για τη χορήγηση υποτροφιών).

Απεβίωσε στις 9 Ιανουαρίου 2010.

Ελένη Βασιλοπούλου

ΕΝΔΥΕΣΘΑΙ

ΓΙΑ ΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΝΔΥΜΑΤΟΣ

Έξι χρόνια μετά την επιτυχημένη έκθεση Πτυχώσεις. Από το αρχαίο ελληνικό ένδυμα στη μόδα του 21ού αιώνα, την πρώτη διεθνή έκθεση μόδας στην Ελλάδα, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα επανήλθε στο Μουσείο Μπενάκη με μια νέα εκθεσιακή πρόταση. Η έκθεση Ενδύεσθαι. Για ένα Μουσείο Πολιτισμού του Ενδύματος (Κτήριο οδού Πειραιώς, 23 Μαρτίου-23 Μαΐου 2010) δεν παρουσίασε δείγματα της διεθνούς μόδας από μουσεία και ατελιέ σχεδιαστών μόδας του εξωτερικού, αλλά επικεντρώθηκε στην πλούσια ενδυματολογική συλλογή του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος. Η συλλογή αυτή όμως, προϊόν της συλλεκτικής φιλοσοφίας της Προέδρου του Ιδρύματος, ενδυματολόγου Ιωάννας Παπαντωνίου, αποτελείται από μεγάλο αριθμό μουσειακών ενδυμάτων από όλο τον κόσμο, από το 18ο έως τον 21ο αιώνα, και καλύπτει όλη αυτή την περίοδο της εξέλιξης της μόδας στην Ευρώπη.

Ενδύματα με πολιτικά ή διαφημιστικά μηνύματα, μεταξύ των οποίων: χάρτινα φορέματα από προεκλογικές εκστρατείες στις Η.Π.Α. τη δεκαετία του 1960 (Rockefeller, Nixon), ένα σύνολο του Paco Rabanne με φωτογραφίες του Valery Giscard D'Estaing, και T-shirt με τον Che Guevara και το μήνυμα: «Οι γυναίκες επιστρέφουν», που φορέθηκε από Κύπριες στη διάρκεια διαδήλωσης το 1987

Με το εύρος των αντικειμένων που περιλαμβάνει, η συλλογή σκιαγραφεί τους διαφορετικούς ενδυματολογικούς κώδικες που επικράτησαν το χρονικό αυτό διάστημα στο δυτικό κόσμο, ενώ ταυτόχρονα επεκτείνεται και σε πολιτισμούς άλλων ηπείρων. Στη συλλογή περιλαμβάνονται αριστουργήματα σχεδιαστών παγκόσμιας εμβέλειας, όπως των Charles Worth, Mariano Fortuny, Paul Poiret, Jeanne Lanvin, Christian Dior, Jean-Paul Gaultier, Issey Miyake, Vivienne Westwood, αλλά και ελλήνων σχεδιαστών με διεθνή ακτινοβολία, όπως των Γιάννη Ευαγγελίδη, Jean Dessès, James Galanos, George Stavropoulos, Γιάννη Τσεκλένη, Σοφίας Κοκοσαλάκη.

Με την παρουσίαση αυτής της μοναδικής για τα ελληνικά δεδομένα συλλογής στόχος της έκθεσης ήταν να αναδείξει την ανάγκη δημιουργίας ενός Μουσείου Πολιτισμού του Ενδύματος στην Ελλάδα. Για το σκοπό αυτό η έκθεση, πέρα από την παρουσίαση συλλεκτικών ενδυμάτων, επιχείρησε να θίξει και το θέμα των διαφορετικών λειτουργιών του ενδύματος –προστασία από τις καιρικές συνθήκες, αιδώς, υπογράμμιση της σεξουαλικότητας, στολισμός του ανθρώπινου σώματος, μεταμφίεση, καταγραφή πολιτισμικής, κοινωνικής ή ατομικής

Γυναικεία μεταξωτά παπούτσια, περ. 1720-1740. Συλλογή Π.Α.Ι

**Charles Frederick Worth, Μεταξωτό φόρεμα χορού, Παρίσι 1897.
Συλλογή Π.Α.Ι., δωρεά Ιωάννας Παπαντωνίου**

**Γυναικείο μεταξωτό αντερί, Συρία 19ος αι.
Συλλογή Π.Α.Ι., δωρεά Ιωάννας Παπαντωνίου**

ταυτότητας, καλλιτεχνική δημιουργία κ.λπ., αλλά και των διαφορετικών ερμηνειών του από την ενδυματολογία.

Η έκθεση καλούσε τον επισκέπτη να ακολουθήσει μια διαδρομή που ξεκινά από τα πτυχωτά τυλιχτά ενδύματα της αρχαιότητας και καταλήγει στην υπερβολή του «μη φορέσιμου», στη λειτουργία δηλαδή του ενδύματος ως έργου τέχνης, έτσι όπως εμφανίζεται στις επιδείξεις μόδας των πιο εμπνευσμένων σχεδιαστών της εποχής μας. Διευρύνοντας ακόμα περισσότερο αυτή τη διαδρομή και προσπαθώντας μέσα από το ένδυμα να αναδείξει τη σχέση του ανθρώπου με το σώμα και την εικόνα του, η έκθεση συνέδεε τη σωματογραφία των πρωτόγονων κοινωνιών με το body painting και το τατουάζ της εποχής μας.

Το εκθεσιακό υλικό ήταν οργανωμένο γύρω από δύο διαφορετικούς άξονες, που λειτουργούσαν παράλληλα και συμπληρωματικά. Σύμφωνα με τον πρώτο, που απετέλεσε και τον κύριο κορμό της έκθεσης, τα εκθέματα ήταν τοποθετημένα κατά χρονολογική σειρά ακολουθώντας επιλεγμένους σταθμούς στην εξέλιξη της ιστορίας της ένδυσης, από τις απαρχές της έως και τη σύγχρονη εποχή. Το αρχαίο ελληνικό ένδυμα παρουσιαζόταν κυρίως μέσα από την επίδρασή του στη μόδα του 20ού αιώνα, ενώ το ενδιαφέρον δεν εστιαζόταν αποκλειστικώς στον ελλαδικό χώρο, αλλά γινόταν αναφορά και σε ενδυματολογικά συστήματα άλλων πολιτισμών. Παράλληλα αναπτυσσόταν και μια σειρά από μικρότερες ενότητες, στις οποίες τα εκθέματα ομαδοποιούνταν ανάλογα με τη χρήση τους. Οι ενότητες αυτές (Μεταμφίηση, Ο κύκλος της ζωής, Εργατικό ένδυμα, Στο-

λές, Αθλητικό ένδυμα, Ενδύματα ethnic, Διαφήμιση, Εσώρουχα, Εξαρτήματα, Γούνες) υπογράμμιζαν το γεγονός ότι το ένδυμα χαρακτηρίζει και ενοποιεί συγκεκριμένες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές ομάδες, επιτελεί διαφορετικές λειτουργίες και καλύπτει ποικίλες ανάγκες.

Πέρα όμως από τα αντιπροσωπευτικά δείγματα της πλούσιας συλλογής του, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα στην έκθεση αυτή βρήκε την ευκαιρία να παρουσιάσει με συνοπτικό τρόπο τη συλλεκτική φιλοσοφία του, φιλοσοφία που μπορεί να υποστηρίξει τη δημιουργία ενός Μουσείου Πολιτισμού του Ενδύματος. Πέρα από τη συγκέντρωση του ενδυματολογικού υλικού, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα συλλέγει οποιοδήποτε τεκμήριο καταγράφει τη διαδρομή που ξεκινά με το σχεδιασμό ενός ρούχου και καταλήγει στην γκαρνταρόμπα του πελάτη: σχέδια μόδας, έντυπο υλικό, δείγματα υφασμάτων, επώνυμες δημιουργίες ελλήνων σχεδιαστών –με πιο σημαντική παρουσία στον τομέα αυτόν το αρχείο του Γιάννη Τσεκλένη με τα 600 και πλέον αντικείμενα που περιλαμβάνει, δωρεά του ιδίου προς το Π.Α.Ι. Στην ίδια λογική στην έκθεση παρουσιαζόταν και η δωρεά της Κλειώς Μποσταντζόγλου με το υλικό της μπουτίκ Cleo's Art Souvenirs που διατηρούσε στο ξενοδοχείο Hilton από τη δεκαετία του 1960 και για 30 συνεχόμενα χρόνια. Και βέβαια στην ίδια λογική εντάχθηκε και η πρόταση του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος στους σύγχρονους Έλληνες σχεδιαστές μόδας να παρουσιάσουν από μια δημιουργία τους στην έκθεση, τονίζοντας με τον τρόπο αυτό τη σημασία που θα έχει για ένα Μουσείο Πολιτισμού του Ενδύματος

Paul Poiret, Φορέματα αρχαιοελληνικής έμπνευσης. Ανήκαν στη Denise Boulet-Poiret, Παρίσι 1920. Συλλογή Π.Α.Ι., δωρεά Ιωάννας Παπαντωνίου

Μεταξωτό κοστούμι και βελούδινη ρεντιγκότα, 1765, 1770. Συλλογή Π.Α.Ι., δωρεά Ιωάννας Παπαντωνίου

η σύγχρονη εγχώρια παραγωγή. Τριάντα σύγχρονοι Έλληνες σχεδιαστές ανταποκρίθηκαν αμέσως στην πρόσκληση της Ιωάννας Παπαντωνίου και συμμετείχαν στην έκθεση, ενώ κάποιοι δώρισαν ήδη μία ή δύο δημιουργίες τους στο Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα. Τέλος, στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής η Ιωάννα Παπαντωνίου κάλεσε τους έλληνες σχεδιαστές μόδας να μοιραστούν μαζί της την περιήγηση στην έκθεση. Οργανώθηκε μια σειρά ξεναγήσεων των ελλήνων σχεδιαστών, κατά τις οποίες οι επισκέπτες είχαν την ευκαιρία να δουν την έκθεση μέσα από την προσωπική ματιά των ελλήνων δημιουργών.

Ο επίλογος της έκθεσης ήταν αφιερωμένος στον κύκλο ζωής ενός ρούχου, έτσι όπως καθορίζεται από τη σύγχρονη κατανάλωση. Έθιγε θέματα όπως η περιβαλλοντική επιβάρυνση και οι κακές συνθήκες εργασίας στην παγκοσμιοποιημένη πλέον βιομηχανία μόδας και πρότεινε τη λύση της ανακύκλωσης. Η έκθεση συνοδευόταν από δίγλωσσο (ελληνικό-αγγλικό) κατάλογο, έκδοση του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος, με το σύνολο των εκθεμάτων και έντεκα σύντομα δοκίμια συνεργατών του Π.Α.Ι. από την Ελλάδα και το εξωτερικό, που προσεγγίζουν το ένδυμα από διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Ξένια Πολίτου

Τμήμα Εκδόσεων-Διοργάνωσης Εκθέσεων

Συντελεστές της έκθεσης

Διοργάνωση: Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα με τη συνεργασία του Μουσείου Μπενάκη και της Ελληνικής Εταιρείας Ενδυμασιολογίας (www.costume.gr)

Γενική διεύθυνση – Concept: Ιωάννα Παπαντωνίου

Συνεργάτες: Αγγελική Ρουμελιώτη, Μαρία Παπαδοπούλου, Στέλλα Ψαθά, Παναγιώτης Θωμόπουλος,

Νίκος Κορολής, Θύμιος Παϊβανάς

Σχεδιασμός εκθεσιακού χώρου: Σταμάτης Ζάννος

Μουσική επένδυση: Σταμάτης Κραουνάκης

Συντονισμός: Ξένια Πολίτου

Επίλογος: Μικαέλα Ποντίκη

Χορηγοί

Μέγας χορηγός: Ο.Π.Α.Π.

Χορηγοί: Καίτη Κυριακοπούλου, ΚΥΚΝΟΣ

Χορηγός φιλοξενίας: Hilton Αθηνών

Χορηγοί επικοινωνίας: Η Καθημερινή, ΓΥΝΑΙΚΑ,

E.P.T., LIFO, elculture.gr, forfree

Αποκλειστικοί χορηγοί καταλόγου:

Διονύσης & Κάτια Κρητικού

Το Διοικητικό Συμβούλιο για την περίοδο 2010-2011

Πρόεδρος:	Νίκος Βασιλάτος
Α' Αντιπρόεδρος:	Κατερίνα Κορρέ-Ζωγράφου
Β' Αντιπρόεδρος:	Αλέξανδρος Τομπάξης
Γεν. Γραμματέας:	Ρωξάνη Τσιμπροπούλου
Ταμίας:	Απόστολος Βερβέρογλου
Μέλη:	Κατερίνα Αγραφιώτη Γιάννης Δριβας Λίζα Μούση Κάτε Συνοδινού

Αναπληρωματικά μέλη: Βασιλεία Κασελούρη
-Ρηγοπούλου, Κατερίνα Παπαχαλαράμπους
Επιτροπή Υποψηφιοτήτων: Έφη Καλλιγά,
Λένα Χατζηπέτρου, Ανθή Βαλσαμάκη

«...ΚΑΙ ΕΣΤΩ ΕΙΣ ΕΝΘΥΜΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΩΝ...»

ΤΑ ΠΑΡΙΛΙΣΙΑ ΘΕΑΤΡΑ

... «Το θέαμα εις τας οκτώ αρχίζει την εσπέρα και περί τα χαράματα τελειώνει της ημέρας!». Αυτά μας πληροφορεί ο ποιητής Γιώργος Σουρής σατιρίζοντας θέατρα, θεατρίνους και θεατές της παριλίσιας περιοχής. Πράγματι, από τα 1871 ως τα 1888, μέσα στο ειδυλλιακό περιβάλλον του Ιλισού, τότε που ο ποταμός είχε ακόμα άφθονα νερά και πλούσια βλάστηση, γνώρισαν μεγάλες δόξες τέσσερα παριλίσια θέατρα.

Η παριλίσια περιοχή περί το 1855, πριν από τη ριζική αναδιαμόρφωση του χώρου με την προσθήκη των θεάτρων και των υπαίθριων κέντρων διασκέδασης των Αθηναίων. Φανή Κωνσταντίνου, Αλίκη Τσίργιαλου (επιμ.), Αθήνα 1839-1900. Φωτογραφικές μαρτυρίες, Αθήνα 2003, 138

Πρώτο ξεκίνησε τη λειτουργία του το Άντρον των Νυμφών (1872-1895), το λαϊκότερο των θεάτρων που βρισκόνταν εκεί που σήμερα υπάρχει ο Γυμναστικός Σύλλογος. Ο δημοσιογράφος Μπάμπης Άννινος σχολιάζει με χιούμορ: «Γενάρης του θεατρικού τούτου είδους (του δημόσιου Θεάτρου) εχρημάτισε το Άντρον, το διαβόητο αυτό Άντρον, το πρωταγωνιστούν εις την ιστορίαν των παρ' ημίν υπαίθριων θεάτρων. Το θέαμα απλούν κατ' αρχάς και περιοριζόμενον εις μόνην την κοινήν παντομίαν και το άσμα, εγένετο συν τω χρόνω, σύνθετον και ποικιλότατον, εισαχθέντων και των σχοινοβατικών γυμνασμάτων και της ορχήσεως και των μονοπράκτων κωμωδιών και εισέτι... των πυροτεχνημάτων! Η μιμική παράστασις δεν περιορίσθη εις τας κοινάς και τετριμμένας υποθέσεις, καθ' ός ο παληάτσος ανηλεώς εξυλοφόρτωνε τον αντεραστήν του κυρίου του ή τον δύστροπον κηδεμόνα της κόρης, αλλ' επεξετάθη και εις τα πεδία της φαντασίας και της ιστορίας, δημιουργούσα έργα θεαματικώτατα...».

Εκτός από το Άντρον των Νυμφών, που υπήρξε «ένα πρωτόγονο θέατρο ποικιλιών» με προχειρότητα στην κατασκευή της στεγασμένης σκηνής, ξύλινους πάγκους και φράχτες, δίπλα του ακριβώς δημιουργήθηκε στα 1873 το *Θέατρο των Ιλισίδων Μουσών*. Είχε περισσότερο προσεγμένη κατασκευή από το προηγούμενο, την πολυτέλεια κτιστής ιταλίζουσας σκηνής και... λάμπες πετρελαίου! Δημιουργός των *Ιλισίδων Μουσών*, ένας δραστήριος καφεπώλης, ο Κωστής, που για τη βελτίωσή του έκανε τέσσερις απανωτές ανακαινίσεις ελπίζοντας και σε ...βελτιωμένους κοινωνικά θεατές. Στα 1883 μετο-

νομάζεται σε *Παράδεισο* και θα λειτουργήσει ως τα 1896.

Απέναντί του στήθηκε στα 1873 το *Θέατρον Απόλλων* με μνημειώδη σκηνή και μεγάλη χωρητικότητα, που ξεπερνούσε τους χίλιους θεατές. Τα τρία αυτά θέατρα είχαν είσοδο από τη σημερινή λεωφόρο Βασιλίσσης Όλγας.

Αναμφισβήτητα, σημαντικότερη και αξιοπρεπέστερη θερινή σκηνή της παριλίσιας περιοχής ήταν αυτή του Θεάτρου των Ολυμπίων (1881-1887) που κτίστηκε στα 1881, από τον αρχιτέκτονα Ε. Ziller και ανήκε στον επιχειρηματία Αναστάσιο Τσόχα. Στον ίδιο χώρο της Πλατείας των Ολυμπίων παραλλήλως λειτουργούσε ομώνυμο κέντρο αναψυχής. Το «περικαλλές Θέατρον Τσόχα» είχε εξεζητημένη, πλούσια διακόσμηση με ιταλίζουζα «κατάχρηση σκηνής» και βελούδινη αυλαία, που θύμιζε πολυτελή χειμερινά Ευρωπαϊκά θέατρα. Η πολυτέλεια της σκηνής ερχόταν σε αντίθεση με τους ξύλινους πάγκους των 1.500 θεατών του θερινού θεάτρου που αντιπροσώπευε. Βρισκόταν στο σημείο όπου σήμερα το άγαλμα του Byron (στη διασταύρωση των λεωφόρων Αμαλίας και Όλγας).

Τα έργα που είχαν μεγάλη απήχηση στα παριλίσια θέατρα και γενικότερα στα αθηναϊκά θέατρα του 19ου αιώνα ήταν οι παραστάσεις της παντομίας. Πρόκειται για θεατρική παράσταση που εκτελείται με χειρονομίες και μιμικές κινήσεις και συνοδεύεται με χορούς και μουσική. Η παντομία είναι δραματικό θεατρικό είδος, γι' αυτόν το λόγο συνήθως στο τέλος της παράστασης παιζόταν και μια κωμωδία, ούτως ώστε οι θεατές να φεύγουν με ευχάριστη διάθεση.

Η εφημερίδα «Εστία» στα 1888 μας πληροφορεί ότι το φιλοθεάμον κοινό συγκροτούν: «Αξιωματικοί, δανδήδες, υπαξιωματικοί αλλά και τραμβαγέριδες, ναύτες και ψιλικάτζηδες... Το κοινόν συρρέει, κοινόν πάσης αποχρώσεως, κοινόν εκ πάντων των ορώφων του κοινωνικού –εν Αθήναις– οικοδομήματος... Ανώτατοι του κράτους υπάλληλοι και ρυπαροί υπάλληλοι κρεοπωλείων, δέσποιναι, αποπνέουσιν μυύρα, αφήσαι ημιτελές το γαλλικόν των μυθιστόρημα αλλά και δέσποιναι φεσοφόροι, αποπνέουσιν μαγειρείον...». Το φιλοθεάμον κοινό και οι ηθοποιοί ήσαν πολύ ευαισθητοποιημένοι στις παραστάσεις. Ζητωκραύγαζαν και ενθάρρυναν τους υποδουμένους έλληνες ήρωες, με φράσεις όπως: «Γεια σου ήρωα, απάνω τους!», ενώ αντιθέτως γιουχάιζαν και αποδοκίμαζαν τους εχθρούς του έθνους. Ο ιστορικός του θεάτρου Νικόλαος Λάσκαρης διηγείται τις αντιδράσεις θεατρίνων και θεατών σε ένα πατριωτικού περιεχομένου έργο. Συγκεκριμένα, στο έργο *Η σφαγή της Χίου* «οι υποκρινόμενοι τους σφαζομένους Έλληνες, ενώ προς στιγμινή έπεσαν υπό την μάχαιραν των Τούρκων, μη ανεχόμενοι τοιούτον εξευτελιστικόν θάνατον, εξωντάνευσαν αίφνης και, αναρπάσαντες τας μαχαιράς των κατεδίωξαν τους υποκρινόμενους του Τούρκους, οίτινες ετράπησαν εις πραγματικήν φυγήν, υπό τας επιδοκιμασίας και τας ζητωκραυγάς του ακροατηρίου!».

Οι αμφιβόλου ποιότητας καλλιτέχνες, που συνήθως φιλοξενούσαν οι σκηνές των παριλίσιων θεάτρων, υπέστησαν πολλές φορές –όχι αδιάκως– «προσκεφαλομαχία», κοινώς «μαξιλάρωμα», από τους απαιτητικούς θεατές. Το πρώτο μαξιλάρωμα έγινε στα 1882, στο θέατρο *Απόλλων*, από το δικηγόρο Χαριάτη. Το Χαριάτη μιμήθηκαν και οι άλλοι θεατές και η παράσταση τέλειωσε μέσα σε έναν ξέφρενο μαξιλαροπόλεμο.

Μια άλλη πρωτιά που διεκδικούν τα θέατρα της αθηναϊκής αυτής όασης είναι και η κατάχρηση της πυρίτιδας. Πάλι ο Μπάμπης Άννινος, στο άρθρο του «Τα θερινά Θέατρα» της εφημερίδας *Εστία* στα 1888, μαρτυρεί ότι: «Η πυρίτις καταναλίσκεται αφειδώς κατά τας παραστάσεις, ων το θέμα είναι πολεμικόν και οι πυροβολισμοί, αλλεπάλληλοι, ταράττονσι τε τας παρά τας όχθας του Ιλισού ερημικάς ηχούς. Η πυρίτις φαίνεται θαυματουργούσα, αιώνας πολλούς προ της εφευρέσεώς της. Φαίνονται οι «κάρη-κοιμώντες» Σπαρτιάται καταδιώκοντας τους Πέρσας ωπλισμένοι γενναίως με... κλέφτικα καρυσφίλια! Και ο Βελισάριος φονεύων ηρωικώς διαπιστολισμών πολεμίους Τούρκους!».

Στην Αθήνα του 19ου αιώνα το ιταλικό μελόδραμα είχε πάντοτε θερμούς οπαδούς. Στα δε παριλίσια θέατρα υπήρχε φοβερός ανταγωνισμός, τόσο που πολύ συχνά ανέβαζαν το ίδιο έργο, την ίδια βραδιά: «ούτω, αι δυο Τραβιάται, διηγωνίζοντο δια λαρυγγισμών, εις απόστασιν ολίγων βημάτων μεταξύ των, και η ανηλεής φθίσις εθέριζεν και τας δύο, καθ' εκάστην εσπέραν, σχεδόν ταυτοχρόνως!». Μάλιστα ο ιδιοκτήτης των *Ιλισίδων Μουσών* και πρώην καφεπώλης, ονόματι Κωστής, ipso jure «μεταμορφώθη εις θεατρώνην... απήτει ν' αναβιβάζωνται επί της σκηνής του θεάτρου του τα ευδοκιμούντα εις το αντίζηλον θέατρον μελοδράματα, άνευ δοκιμής και το περιεργότερον, άνευ των μουσικών χειρογράφων ενίστε!».

Μέσα στην όλη συγκεχυμένη ατμόσφαιρα, ακόμα και τα προγράμματα μεταφράζονταν με ανακρίβειες. Το γνωστό μελόδραμα του Donizetti *Elixir d' Amour*, μεταφράζεται ως *Αλεξιβρόχιον του Έρωτος*. Και αλλαχού σημειωνόταν ότι ο βαρύτονος «υποκρίθεται τον Οθωμανόν Αβδουλλάχ».

Όσον αφορά στους ηθοποιούς, εκτός από τους λίγους σωστούς επαγγελματίες, υπήρχαν πολλοί επίδοξοι ερασιτέχνες του είδους. Στην εφημερίδα *Εστία* διαβάζουμε πάλι: «Ολίγον κατ' ολίγον η Ελληνική σκηνή εστρατολόγει εθελοντάς, θία-

Κάτω δεξιά η γέφυρα μπροστά στο Στάδιο, στο κέντρο το Θέατρο των Ιλισίδων Μουσών και απέναντι ο κήπος του Απόλλωνος. Κώστας Η. Μπίρης, Αι Αθήναι, (2) Αθήνα 1995, 200

σοι δε ανεξάρτητοι ήρξαντο σχηματιζόμενοι... Κουρείς, κανδηλανάπται, ενωμοτάρχαι, άσχετοι προς την υποκριτικήν τέχνην άνθρωποι, ανήλθον εις την σκηνήν και απετέλεσαν τότε –κατά πρώτον– τον κόσμον του θεάτρου... Υποκρινόμενοι, περιέστρεφον τας χείρας των ως πτέρυγας ανεμομύλων, ήνοιγον υπερμέτρως τους οφθαλμούς και επλήρουν το θέατρον κραυγών».

Ιδιαίτερη επιτυχία –ανάμεσα στους ηθοποιούς– είχαν οι Τούμπλες ή Βοημίδες ή Μπαρμπουνάρες (και οι τρεις ονομασίες συνυπάρχουν), που κυριολεκτικά έκλεβαν τις παραστάσεις στα παριλίσια θέατρα. «Αυτόθι εύρον φιλοξενίαν αι Τούμπλαι, βοημίδες αοιδοί και μουσικάί, αποκληθείσαι ούτως εκ της επωδού: Τούμπλα, τούμπλα-λα-λα-ρα, ην συχνάκις επαναλάμβανε μία εξ αυτών. Το παρωνύμιον αυτό τόσον καλώς εφηρμόσθη, ώστε παρέμεινε κι ως όνομα προσηγορικόν. Τούμπλαι δε εκαλούντο έκτοτε αι περιπλανώμεναι ξέναι αοιδοί των ωδικών καφενεύων...». Φυσικά, αντιλαμβάνεται κανείς τις εκδηλώσεις των ερωτολήπτων Αθηναίων για τις Τούμπλες. Μάλιστα, στα 1871 προκλήθηκε διπλωματικό επεισόδιο, διότι οι ξένες βοημίδες, έπεσαν θύματα απαγωγής από θερμοάιμους θαυμαστές τους, μεταξύ των οποίων, καθώς έγραφε η εφημερίδα: «συγκαταλεγόταν και εις πεντηκοντούτης γέρων!».

Εκτός από τα *Ολύμπια* και τον *Απόλλωνα* που έκαναν «εκλογήν δραμάτων επαινετήν», τα υπόλοιπα παριλίσια θέατρα λειτουργούσαν ως καφωδεία όπως τα cafés-chantants της Γαλλίας. Μόνον που εδώ εξελληνίζονται και γίνονται «καφέ-αμιά» με αμανέδες και «καφέ-σαντούρ» με σαντούρια. Κάποιος χιουμορίστας είχε διαιρέσει τους θεατές των καφέ-σαντάν σε τρεις κατηγορίες: Σε θύματα, σε πτώματα και σε μούμιες! «Εις την πρώτην κατηγορίαν –έγραφε– ανήκουσιν οι εξωτερικώς μόνον πληγέντες υπό των βλεμμάτων άτινα εκτοξεύουσιν οι Τούμπλες, εις την δευτέρα (πτώματα) οι βαθύτερον αισθανθέντες τα ερωτικά βέλη και εις την τρίτην (δηλαδή στις μούμιες), το πλήθος των γερόντων εραστών».

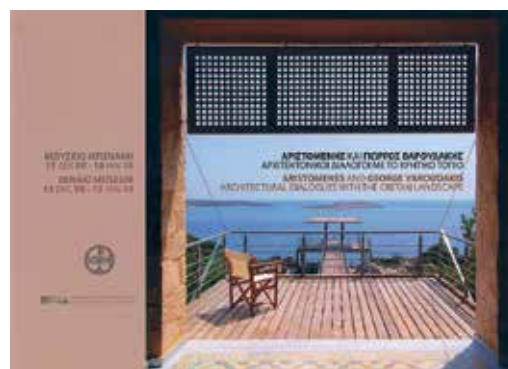
Τα παριλίσια Θέατρα γνώρισαν δόξες ως την εποχή που ξεκίνησαν τα έργα αναμαρμάρωσης του Παναθηναϊκού Σταδίου και της διαμόρφωσης του χώρου εν όψει των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων του 1896. Στα 1888 γίνονται σταδιακά απαλλοτριώσεις και αρχίζουν να κατεδαφίζονται ένα - ένα τα θέατρα. Οι μικρές οάσεις δροσιάς και υπέρβασης της καθημερινότητας, που δρόσισαν και παραμυθίασαν χιλιάδες Αθηναίους, στέρεψαν, χάθηκαν. Παρέμεινε μόνον το απαράμιλλο τοπίο της περιοχής αναλλοίωτο, τουλάχιστον ως τα μέσα του 20ού αιώνα.

Αρτεμης Σκουμπουρδή

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γιώργος Λάμπρου. 40 χρόνια γλυπτική
(συλλογικό έργο)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης: 2010
ISBN: 978-960-476-060-2
(Ελληνικά)

Αριστομένης και Γιώργος Βαρουδάκης. Αρχιτεκτονικοί διάλογοι με το κρητικό τοπίο
(συλλογικό έργο)
Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής, Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης: 2009
ISBN: 978-960-476-048-X
(πολύγλωσσο: Ελληνικά / Αγγλικά)

Στολισμοί κεφαλής. Ενθύμια ταξιδιών από λαούς της Ανατολής. Συλλογή Ιωάννας Κουτσουδάκη
Σοφία Χανδακά (επιμ.)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης: 2010
ISBN: 978-960-476-064-0
(Ελληνικά)

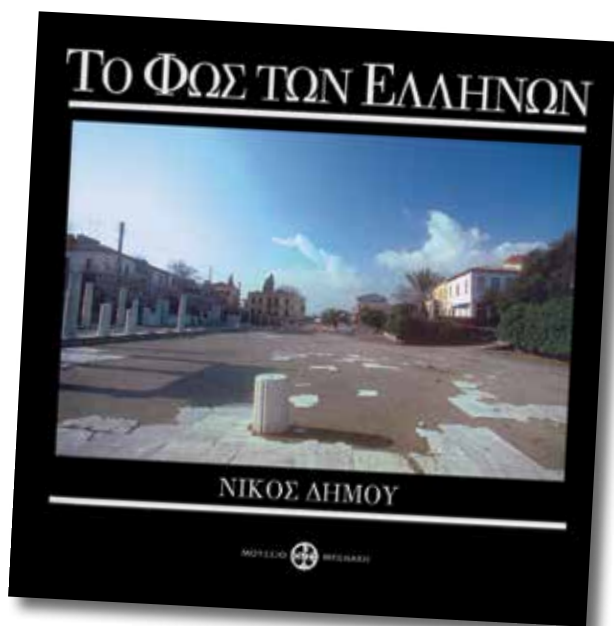
Μ. Καραγάτσης: Ιδεολογία και ποιητική. Πρακτικά Συνεδρίου
(συλλογικό έργο)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης: 2010
ISBN: 978-960-476-058-0
(ISSN 1790-7578)
(Ελληνικά)

Πρακτικά Σεμιναρίου Διάσωσης και Διαχείρισης Φωτογραφικών Συλλογών
(συλλογικό έργο)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης: 2010
ISBN: 978-960-476-057-2
(Ελληνικά)

Γιώργος και Ελένη Μανέτα
(συλλογικό έργο)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης: 2010
ISBN: 978-960-476-066-4
(πολύγλωσσο: Ελληνικά / Αγγλικά)

Το Φως των Ελλήνων

Νίκος Δήμου
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης: 2009
ISBN: 978-960-476-034-3
(Ελληνικά)

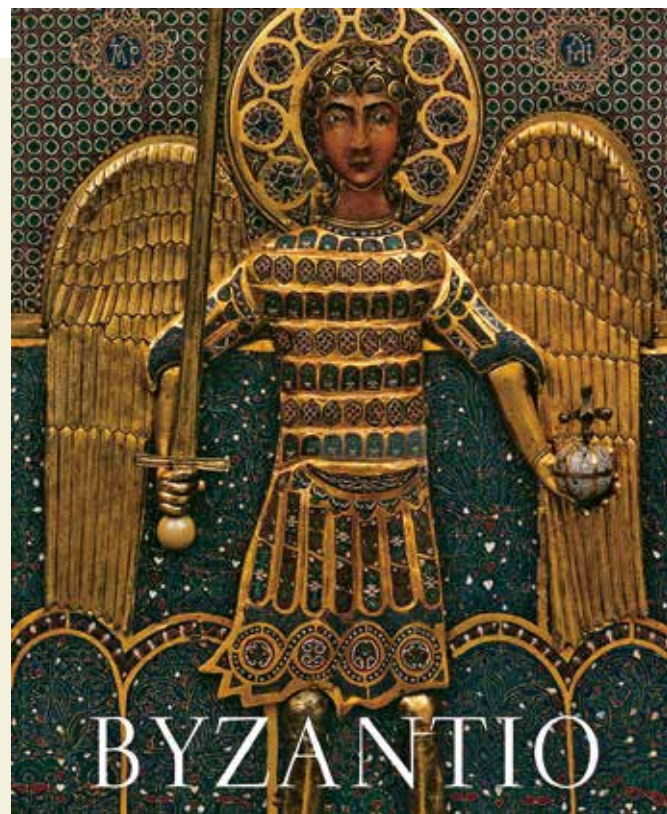

Νίκος Εγγονόπουλος. Ο Ζωγράφος και ο ποιητής

(συλλογικό έργο)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης: 2010
ISBN: 978-960-476-059-6 (ISSN 1790-7578)
(Ελληνικά)

**Τέχνη και
τεχνική της
βιβλιοδεσίας.
Η προσφορά της
Κικής Δούση
στην καλλιτεχνική
δημιουργία**
(συλλογικό έργο)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης:
2010
ISBN: 978-960-
476-062-6
(Ελληνικά)

BYZANTIO

Μαρία Βασιλάκη (επιμ.)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης: 2009
ISBN: 978-960-476-043-5
(Ελληνικά)

**20%
ΕΚΠΤΩΣΗ**

Στην έκδοση συγκεντρώνονται τα δεκατρία εισαγωγικά κείμενα του καταλόγου της έκθεσης *Byzantium 330-1453*, που διοργανώθηκε στο Λονδίνο (Royal Academy of Arts, 25/10/2008-22/3/2009), μεταφρασμένα στα ελληνικά και εικονογραφημένα με τα 400 αντικείμενα της έκθεσης. Τα κείμενα, γραμμένα από σημαντικούς μελετητές του Βυζαντίου, προσφέρουν μια σύγχρονη προσέγγιση στην τέχνη και τον πολιτισμό του.

Συγγραφείς: Michele Bacci, Νανώ Χατζηδάκη, Robin Cormack, Anthony Cutler, Antony Eastmond, Liz James, Henry Maguire, Cyril Mango, Marlia Mundell Mango, Thomas F. Mathews, Δήμητρα Παπανικολά-Μπακιτζί, Μαρία Βασιλάκη, Αιμιλία Γερουλιάνου.

Μετάφραση: Μάρια Διαμάντη, Δήμητρα Κωτούλα, Γιάννης Βαραλής.

**Συμβολή Β' στο Χρονολόγιο
του Δημοτικισμού**
Εμμανουήλ Κριαράς
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος Έκδοσης: 2010
ISBN: 978-960-476-063-3
(ISSN 1790-7578)
(Ελληνικά)

ΣΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΔΙΑΤΙΘΕΝΤΑΙ ΟΛΕΣ ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ Μ. ΜΠΕΝΑΚΗ ΜΕ ΕΚΠΤΩΣΗ 20% ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΛΗ

Μάκης Θεοφυλακτόπουλος, Χωρίς τίτλο (2007), λάδι σε μουσαμά, 80 x 100 εκ. Ιδιωτική συλλογή

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΕΝΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΤΗΡΙΟ

Νοέμβριος 2010 – Ιανουάριος 2011
*ΧΕΙΡ ΑΓΓΕΛΟΥ. Ένας ζωγράφος
εικόνων στη βενετοκρατούμενη Κρήτη*

15 Δεκεμβρίου 2010 – 6 Μαρτίου 2011
Δημήτρης Πικιώνης

ΚΤΗΡΙΟ ΟΔΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

16 Σεπτεμβρίου – 17 Οκτωβρίου
6η μπιενάλε νέων ελλήνων αρχιτεκτόνων

Σεπτέμβριος – Οκτώβριος
*Τάκης Κατσουλίδης.
Το σχέδιο του γραμματος*

29 Σεπτεμβρίου – 5 Δεκεμβρίου
Μάκης Θεοφυλακτόπουλος

29 Οκτωβρίου – 5 Δεκεμβρίου
Σπύρος Βασιλείου: Θέατρο

ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΤΗΡΙΟ

Κουμπάρη 1, Αθήνα
Δευτέρα, Τετάρτη, Παρασκευή,
Σάββατο: 9:00-17:00, Πέμπτη: 9:00-24:00,
Κυριακή: 9:00-15:00
Τηλ. κέντρο: 210-36 71 000,
Fax: 210-36 71 063

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Κουμπάρη 1, Αθήνα
Δευτέρα - Παρασκευή: 9:00-15:00
Τηλ.: 210-36 21 027 – 029,
Fax: 210-36 42 216

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

Εμμανουήλ Μπενάκη 38 και
Στεφάνου Δέλτα, Κηφισιά
Δευτέρα, Τετάρτη-Παρασκευή: 10:00-15:00
Τρίτη: 10:00-17:00
(μετά από τηλεφωνική συνεννόηση)
Τηλ.: 210-80 79 878, Fax: 210-62 06 700

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Πλατεία Φιλικής Εταιρείας 15, Αθήνα
Δευτέρα-Παρασκευή: 9:00-15:00
(μετά από τηλεφωνική συνεννόηση)
Τηλ.: 210-72 11 033, Fax: 210-72 28 465

ΑΡΧΕΙΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Πειραιώς 138, Αθήνα
Τετάρτη-Παρασκευή: 10:00-13:00
(μετά από τηλεφωνική συνεννόηση)
Τηλ.: 210-34 53 111, Fax: 210-34 53 743

ΚΤΗΡΙΟ ΟΔΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ 138

Πειραιώς 138, Αθήνα
Τετάρτη-Πέμπτη-Κυριακή: 10:00-18:00
Παρασκευή-Σάββατο: 10:00-22:00
Τηλ.: 210-34 53 111, Fax: 210-34 53 743

ΜΟΥΣΕΙΟ ΙΣΛΑΜΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Αγίων Ασωμάτων 22 και Διπύλου 12
Τρίτη, Πέμπτη - Κυριακή: 9:00-15:00
Τετάρτη: 9:00-21:00. Τηλ.: 210-32 51 311

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ Ν. ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ-ΓΚΙΚΑ

Δευτέρα-Παρασκευή: 10:00-14:00
(κατόπιν τηλεφωνικής συνεννόησης)
Τηλ.: 210-36 21 225, Fax: 210-36 26 266

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΠΠΑ

Ανακρέοντος 38, Ζωγράφου
Τρίτη, Παρασκευή, Κυριακή: 10:00-14:00
Τηλ.: 210-77 73 946